

Ettervern i barnevernet

av Unn Aasterud

*Liten masteroppgave i rettsvitenskap
ved Universitetet i Tromsø
Det juridiske fakultet
Høsten 2007*

INNHALDSFORTEGNELSE

1 Innledning	2
1.1 Presentasjon av emne og problemstilling	2
1.2 Kilder og metode	2
1.3 Avgrensning	4
2 Allment om barnevern og ettervern	5
2.1 Allment om barnevern	5
2.2 Allment om ettervern	7
2.3. Når kan ettervern gis?	9
4 Ulike tiltak	11
4.1 Hjelpetiltak	10
4.2 Omsorgsovertakelse	17
4.3 Plassering for barn og ungdom med alvorlige atferdsproblemer	20
4.4 Kan alle tiltak opprettholdes?	22
5. Forutsetninger for ettervern	23
5.1 Plikt til veiledning	23
5.2 Tiltaksplan	24
5.3 Angrefrist	25
6. Beslutningsprosessen	27
6.1 Forvaltningsvedtak	27
6.2 Enkelte tiltak	29
A. Hjelpetiltak med og uten samtykke	29
B. Omsorgsovertakelse med eller uten samtykke	30
C. Plassering av barn og unge med atferdsproblemer med eller uten samtykke	30
6.3 Foreldrenes rolle i beslutningsprosessen.	32
6.4 Klageadgangen	32
7. Forholdet til andre sosiale tjenester	34
8. Vurdering	35
9. Konklusjon	39
10. Litteraturliste	40

Del 1. INNLEDNING

1.1 Presentasjon av emne og problemstilling

Jeg hadde min obligatoriske praksis hos Fylkesmannen i Troms. Der fikk jeg være med på et individtilsyn på et ungdomshjem. Møtet med ungdommene på dette ungdomshjemmet gjorde et så sterkt inntrykk på meg at jeg bestemte meg for å skrive om barnevern i avhandlingen min. Grunnen til at jeg valgte å skrive om ettervern er at det i den siste tiden har vært mye diskusjon om dette i media. Det har også blitt presentert enkelt saker om barnevernsungdom som har fylt 18 år som hevder at de ikke har fått den hjelpen de har krav på i medhold til Lov om barneverntjenester 17. juni 1992 nr. 100. Disse enkeltsakene har vakt min oppmerksomhet som jusstudent. Er rettstilstanden virkelig slik den blir fremstilt i media? Er det virkelig slik at de eldste barnvernsbarna ikke får den hjelpen de har krav på?

Det å kartlegge om barnverntjenesten ikke har oppfylt sine plikter i enkeltsakene er ikke målet med oppgaven. Målet med avhandlingen min er å besvare spørsmålet: Hvilke rettigheter har ungdom over 18 år etter barnevernloven? Og er deres vern sterkt nok? For å kunne gi et svar på dette spørsmålet har jeg kommet frem til følgende problemstilling: `Hvordan er retten til å få hjelp i medhold av barnevernloven etter fylte 18 år?`

Selv om disse ungdommene ikke er barn kan de ha rett til barnevern. Det er en utvidelse av barnevernsreglene. Den hjelpen de kan få etter 18 år kalles ettervern. I 2006 var det 4300 ungdommer som fikk opprettholdt tiltak etter fylte 18 år. Det er 4 prosent økning fra 2005.¹ Denne økningen er ikke så stor, men den viser at flere ungdom over 18 år faktisk får hjelp. Ettervern i barnevernet er nevnt i ”Soria Moria -erklæringen”². Det tyder på at nåværende regjering tar ettervernet på alvor, og at flere vil motta ettervern i fremtiden.

1.2 Kilder og metode

Avhandlingen bygger på barnevernslovens ordlyd og forarbeider, rundskriv, uttalelser fra departementene, juridisk teori og praksis.

¹ Barnevernstatikk, statistisk sentralbyrå.

² Soria Moria -erklæringen er et dokument hvor det presenterer hva slags politikk dagens regjering vil føre. Arbeidet med barnevernet er nevnt i kapittel 4.

I denne avhandlingen er barnvernloven den primære rettskildefaktoren da den inneholder bestemmelser som angir hvilke rettigheter ungdom etter fylt 18 år har. Disse rettighetene fremgår av barnvernloven § 1-3 annet ledd, § 4-15 og § 9-4. Bestemmelsene retter seg direkte mot de eldste ungdommene i barnevernet, og betegnes som ettervernsregler.

Utgangspunktet må tas i bestemmelsenes ordlyd, men også andre bestemmelser i samme lov har relevans.

Rundskriv er en sekundær rettskildefaktor som også har relevans i denne avhandlingen. Det foreligger rundskriv som redegjør for forståelsen av de bestemmelsene som regulerer avhandlingens tema. Et rundskriv som særlig kan nevnes er det såkalte ”ettervernsrundskrivet”³ Dette rundskrivet er en relevant rettskildefaktor fordi barne- og familiedepartementet⁴ gir fylldige retningslinjer om hvordan ettervernet skal praktiseres og sier noe om forholdet mellom barnvernloven og sosialtjenesteloven.

Forarbeidene får stor betydning i forhold til ettervernet i barnevernet fordi de i stor grad sier noe begrunnelsen for de ulike bestemmelsene, hvilke hensyn de bygger på og hvordan bestemmelsene skal anvendes i praksis. Forarbeidene er en primær rettskildefaktor som skal tillegges stor vekt i rettsanvendelsesprosessen.⁵

Det foreligger ikke mye rettspraksis på området ettervern. Det som finnes av rettspraksis er mest underrettspraksis. Det vil si rettspraksis fra tingsretten.

Ettervern er i liten grad belyst i forskning. En forskning som er svært relevant for denne avhandlingen er Prosjekt ettervern ” Gode intensjoner, lite på papiret” foretatt av Jan Storø. Den har fokus på arbeidet med de eldste ungdommene som er under barnevernets omsorg, og deres vei til det selvstendige liv.

Juridisk teori er også en relevant rettskildefaktor fordi den sier noe generelt om forskjellige tema på barnevernsrettens område. Det foreligger ikke mye faglitteratur om temaet ettervern i barnevernet, men avhandlingens tema er likevel berørt i flere litterære fremstillinger. Særlig kan boken ” På begge sider av atten” av Jan Storø nevnes. Denne boken omhandler ettervern.

³ Rundskriv publisert 01. 07.2003 (Ettervernsrundskrivet)

⁴ Nåværende barne- og likestillingsdepartementet.

⁵ Om inndelingen av primære og sekundære rettskilder, se artikkelen TfR ” Rett, politikk og moral!” av Jens Edvin Andreassen Skoghøy.

Boken viser hva ettervernsarbeidet består av. En annen bok som også er relevant er ”Barnevernsrett” av Knut Lindboe. Denne boken omhandler barnevernrett generelt.

”Barnevernloven med kommentarer” er en kommentarutgave av barnevernloven gitt ut av Kari Ofstad og Randi Skar. Boken er et oppsalgsverk som gir svar på ulike barnevernsrettslige spørsmål.

På barnevernsrettens område foreligger det to juridiske doktoravhandlinger. Det er Kirstens Sandbergs ”Tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse og Trude Hauglis ” Samværsrett i barnevernssaker.” Med hensyn til de grunnleggende prinsipper og hensyn i barnevernretten er disse doktoravhandlingene relevante kilder.

Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjon 4. november 1950 (EMK) er også en relevant kilde. Denne konvensjonen er inkorporert i norsk rett gjennom Lov om styrking av menneskerettighetens stilling i norsk rett av 21. mai 1999.⁶ Ved motstrid mellom barnevernloven og bestemmelsene i EMK, skal EMK gå foran, jf. menneskerettighetsloven § 3. Det fremgår av juridisk teori⁷ at barnevernloven forutsettes å være i overensstemmelse med EMK, slik at barnevernloven i utgangspunktet ikke vil stride mot denne konvensjonen. Det kan være at bestemmelsene i barnevernloven allikevel er i strid med EMK, men det skal ikke tas stilling til i avhandlingen.

I denne avhandlingen skal det redegjøres for hva som er den gjeldende rett for barnevernsungdommer mellom, 18 og 23 år. Det vil si å redegjøre hva som er rettsreglene på dette området. Det er den rettsdogmatiske metode som benyttes. Rettsreglene kan utledes av de ulike rettskildefaktorene som har blitt nevnt her. Statistikk kan også anvendes.

1.3 Avgrensning

Det er rettsstilstanden til de eldste ungdommene i barnevernet som skal behandles i avhandlingen. Med det menes ungdom fra 18- 23 år. Når jeg i avhandlingen henviser til de eldste ungdommene i barnevernet, mener jeg ungdom i denne aldersgruppen. Det er rettighetene til disse ungdommene har etter barnevernloven som skal behandles her. Det innebærer at rettigheter de har i medhold til annen lovgivning skal behandles her.

⁶ Menneskerettsloven.

⁷ Lindboe, Knut, 2003 s. 283

Begrepet ettervern og oppfølging benyttes om hverandre. I de tilfeller jeg skriver oppfølging menes det ettervern.

2. Allment om barnevern og ettervern

2.1 Allment om barnevern

Når barn kommer til verden forutsettes det at barnet skal vokse opp hos sine biologiske foreldre. I enkelte tilfeller kan foreldrene være i en livssituasjon som gjør at de ikke kan ta vare på barnet sitt på en tilstrekkelig måte, eller barnet har så omfattende problemer at foreldrene ikke har mulighet til å takle dem på egenhånd. I slike tilfeller skal barnevernet komme inn for bistå barn og familier slik at barn sikres gode levekår og utviklingsmuligheter. Denne hjelpen kan være i kortere eller lengre perioder, anhengig av hvor omfattende saken er. Dersom det er nødvendig med tiltak skal barnevernet skal være en garanti for at alle barn og unge skal sikres omsorg, trygghet og utviklingsmuligheter. Barnevernet har mange oppgaver, men de viktigste oppgavene kan sies å være å ta vare på de mest utsatte barna, å gi hjelp å støtte, samt at de har ansvar for å gripe inn dersom tiltak i hjemmet ikke er tilstrekkelig for å ivareta barnets behov.

Det er barneverntjenesten i den enkelte kommune som har ansvaret for barnevernet jf. barnevernloven § 2-1 første ledd. I medhold til barnevernloven § 3-1 skal barneverntjenesten kontrollere de forhold barn og unge lever under og de skal finne tiltak som kan forebygge omsorgsvikt og atferdsproblemer. Det fremgår også av bestemmelsen at barnverntjenesten skal forsøke å avdekke omsorgsvikt, atferds -, sosiale og emosjonelle problemer på et tidlig stadium slik at varige problemer kan unngås ved ulike tiltak. Omsorgssvikt går ut på at foreldrene mangler omsorgsevne slik at barneverntjenesten overtar omsorgen for barnet. Atferdsproblemer er at ungdommene har en slik type atferd som gjør at de kan plasseres i institusjon for behandling eller observasjon. De som er underbarnevernets omsorg kan også ha alvorlige atferdsproblemer som fører til at de kan få behandling.

For å bedre situasjonen til barn som har det vanskelig skal barneverntjenesten iverksette ulike tiltak. De tiltak som kan iverksettes er hjelpetiltak, jf. § 4-4, omsorgsovertakelse, jf. §4-12 og tiltak som retter seg mot barn og unge med alvorlige atferdsproblemer, jf. § 4-24. I vurderingen av hvilke tiltak som skal iverksettes i det aktuelle tilfellet må det legges til grunn

ulike barnrettslige prinsipper.⁸ Det er særlig det biologiske prinsipp, det minste inngreps prinsipp og prinsippet om barnets beste.⁹

Det biologiske prinsipp er basert på at det har en egenverdi for barn å vokse opp hos sine foreldre, selv om det er mangler ved familien.¹⁰ Dette prinsippet kommer ikke direkte til uttrykk i loven, men kommer klart til uttrykk i forarbeidene og lovens oppbygning.¹¹ Forarbeidene uttaler betydningen for det biologiske prinsippet som følgende: ”Det er et grunnleggende prinsipp i vårt samfunn at foreldrene selv sørger for sine barn. Selv om det påvises svikt hos foreldrene i deres forhold til barne- kanskje problemer av alvorlig karakter er utgangspunktet derfor at problemene primært søkes bedre ved hjelpetiltak.” Dette innebærer at barn normalt skal vokse opp hos sine foreldre og få den omsorg de har behov for.

Det minste inngreps prinsipp er et prinsipp som går ut på å beskytte borgerne mot at inngrepene som gjøres er mer omfattende enn det som er nødvendig.¹² Det skal være forholdsmessighet mellom det vedtak som fattes og mål som oppnås. Det innebærer at mer inngripende tiltak ikke skal iverksettes dersom et mildere tiltak er tilstrekkelig for å oppnå samme formål.¹³ Dette prinsippet er lovfestet i barnevernloven § 4-4 femte ledd.

Omsorgsovertakelse er et svært inngripende tiltak. Som følge av det mildeste inngreps prinsipp er hjelpetiltak derfor prioritert over omsorgsovertakelse. Stortingskomiteen sier at: ”Hjelp skal primært gis i hjemmet og plassering skal være siste alternativ” Dette fremgår også av høyesterettspraksis¹⁴ som uttaler ”...at en bare i nødsfall bør skille barn fra foreldrehjemmet.”

Barnets beste er et overordnet prinsipp på barnvernsrettens område som er lovfestet i barnevernloven § 4-1 og FN konvensjonen om barns rettigheter artikkel 3.2. Det innebærer at dette prinsippet kommer til anvendelse når barneverntjenesten skal velge tiltak i samråd med foreldre og barn. Det at hensynet til barnets beste er lovfestet i § 4-1 innebærer ikke at andre hensyn er irrelevante.¹⁵ Andre hensyn skal også vektlegges, selv om det i praksis blir liten

⁸ Gording Stang, Elisabeth, 2007 s.22.

⁹ Et annet prinsipp er legalitetsprinsippet.

¹⁰ Lindboe, Knut, 2003 s. 21

¹¹ Lindboe, Knut, 2003 s. 21.

¹² Sandberg, Kirsten, 2003 s. 35.

¹³ Sandberg, Kirsten, 2003 s. 40

¹⁴ Rt1982 s.764.

¹⁵ Sandberg, Kirsten, 2003. s. 50 flg. Prinsippet er også grundig behandlet av Trude Haugli, 2003 s. 336 flg.

plass til andre hensyn da ordlyden i § 4-1 er ” ...avgjørende vekt på å finne tiltak som er det beste for barnet” Begrepet barnets beste har flere mulige rettslige funksjoner. Det er et rettslig hensyn og lovtolkningsprinsipp i rettsanvendelsen, og et lovbestemt vilkår som for eksempel barnevernloven § 4-20 tredje ledd litra b. I medhold til denne bestemmelsen skal det legges ” avgjørende vekt” på å finne tiltak som er til barnets beste.

2.2 Allment om ettervern

Utgangspunktet er at barneverntjenesten kun iverksetter tiltak overfor barn under 18 år, jf. barnvernloven § 1-3 første ledd. Dette begrunnes med at 18-årsgrensen faller sammen med myndighetsalderen og at foreldrenes foreldreansvar opphører når barnet fyller 18 år.

Ved lovendringen i 1998 ble barnevernloven § 1-3 annet ledd innført. Bestemmelsens ordlyd er som følgende: ”Når barnet samtykker, kan tiltak som er iverksettes før barnet har fylt 18 år, opprettholdes eller erstattes av andre tiltak som er omhandlet i denne lov inntil barnet har fylt 23 år.” Denne bestemmelsen er et unntak fra regelen om at det kun er barn under 18 år som kan motta barneverntiltak. I medhold til denne bestemmelsen kan barneverntjenesten treffe vedtak etter barnevernloven inntil barnet er 23 år. Begrunnelsen for innføringen av denne regelen er at tidligere barnevernsklienter er i en spesiell vanskelig og utsatt situasjon sammenliknet med barn som er vokst opp hos sine biologiske foreldre. Det er heller ikke uvanlig for ungdom som vokser opp hos sine biologiske foreldre, å bo hjemme hos foreldrene etter fylte 18 år.¹⁶

Innføringen av barnevernloven § 1-3 annet ledd førte til at den øvre aldersgrensen for å opprettholde og endre frivillige tiltak ble endret fra 20 til 23 år.¹⁷ Dette for å gi barneverntjenesten et større ansvar enn tidligere for barnevernsbarn etter myndighetsalder.¹⁸ Det fremgår av Ettervernsrundskrivet¹⁹ at formålet med å heve den øvre aldersgrensen for kunne opprettholde tiltak etter fylte 18 år til 23 år, er å gi barnverntjenesten mulighet til å vurdere om disse ungdommene har et hjelpebehov som hører inn under barnvernloven.

¹⁶ Ot. prp. nr.61(1997-98) s.10

¹⁷ Enkelte høringsinstanser var imot at den øvre grensen skulle heves til 23 år. Dette ble begrunnet med at ansvaret for denne gruppen ungdommer ligger hos sosialtjenesten og at prioriteringen vil skje på bekostning av de yngre barna.

¹⁸Veiledningsskriv nr. 1/2000 heving av aldersgrensen for frivillige tiltak etter fylte 18 år.

¹⁹ Rundskriv publisert 01. 07.2003.

Det foreligger ingen generell definisjon i barnevernloven av hva som menes med begrepet ettervern. Derfor må man se hvordan begrepet er blitt definert i teorien. Jan Storø har definert ettervern som en ”Forberedende og støttende arbeid med unge voksne som flytter fra et opphold i institusjon eller fosterhjem til en selvstendig voksentilværelse med tanke på at de skal gjøres i stand til å klare seg selv”²⁰ På bakgrunn av denne definisjonen forstår man ettervern som en prosess i tre faser: forberedelse, flytting og oppfølging²¹

Disse fasene viser at ettervernet ikke begynner den dagen den unge flytter ut. Arbeidet med å hjelpe ungdommen til å bli selvstendige begynner i god før de skal flytte ut. Det er viktig at ungdommene deltar aktivt i de ulike fasene så langt det lar seg gjøre. Dette for å unngå at ungdommene blir passive.

Formålet med ettervern er å bidra til at ungdommen etter en tid skal kunne klare seg på egenhånd. Det vil med andre ord si at målet er selvstendigjøring. De unge som er under barnevernet er i en svært vanskelig og utsatt situasjon. De har som oftest ikke en familie som kan gi dem den tilstrekkelige støtte og veiledning som er nødvendig for å møte den voksne verden. Barn og unge som har foreldre har et mye større og tettere nettverk enn det barnevernsbarna har. De har familie som kan gi tilstrekkelig støtte og veiledning ulike situasjoner. De unge som er under barnevernet har også et behov for å få tilstrekkelig støtte og veiledning, kanskje i større grad enn andre ungdommer. For at disse ungdommene skal få en god start på det voksne liv er det derfor viktig at de får den støtte og veiledning de har behov for. I denne sammenheng må det presiseres at det å be om støtte og veiledning ikke står i motsetning selvstendigjøring. Støtte og veiledning er noe alle trenger uansett hvor i livet man befinner seg.

Ordlyden i barnevernloven § 1-3 annet ledd er at tiltak kan ”oppretholdes” eller ”erstattes” med andre tiltak etter fylte 18 år. Før lovendringen i 1998, var det kun tillatt å opprettholde tiltak som var iverksatt før ungdommen fylte 18 år. Etter denne lovendringen kan tiltak etter barnevernloven både opprettholdes eller endres etter at ungdommen har fylt 18 år. Grunnen til at tiltak også kan endres er formålet med ettervern. Formålet er som sagt at de unge skal klare seg selv etter en stund. For at dette formålet skal bli oppfylt, er det ofte nødvendig å endre på tiltak etter hvert som den enkeltes behov endrer seg.²² Eksempelvis kan en ungdom som har

²⁰ Storø, Jan, 2001a s. 24.

²¹ Storø, Jan, 2001a s. 24.

²² Ot. prp. nr.61(1997-98) side 10.

bodd på en barnevernsinstitusjon i lang tid, flytte i en leilighet på institusjonsområdet hvor vedkommende får litt ansvar for matlaging og lignende. På denne måten får ungdommen en mer gradvis avslutning av barnevernstiltaket. Det er viktig å huske på at de som er under barnevernet ikke har det nettverket med mennesker rundt seg som de ungdommene som bor hos sine biologiske foreldre. Særlig de ungdommene barnevernet har omsorgen for, har få eller ingen å støtte seg til. Derfor er det veldig viktig at disse ungdommene får en gradvis avslutning av barnevernstiltaket. Barne- og Familie departementet²³ mener at ungdommen har mulighet til å få en slik gradvis avslutning da barneverntjenesten også kan endre på tiltak etter fylte 18 år.²⁴

Det må nevnes at ungdom over 18 år kan få ettervern uavhengig om de er under barnevernets omsorg eller ikke. Det vil med andre ord si at ettervernet gjelder for all ungdom som oppfyller vilkårene i barnevernloven § 1-3 annet ledd.

3. Når kan ettervern gis?

Barnevernloven § 3-1 annet ledd angir to vilkår som oppfylles for at ettervern kan gis etter fylte 18 år. Det første vilkåret er at den unge har hatt tiltak etter barnevernloven "før" fylte 18 år. Det andre vilkåret er at ungdommen "samtykker" at tiltaket han mottok før han fylte 18 år opprettholdes.

Det at ungdommen må ha barnevernstiltak "før" vedkommende fylte 18 år, innebærer at den unge ikke kan påberope seg ettervernsreglene dersom vedkommende ikke hadde slike barnevernstiltak før fylte 18 år. Det kan være at ungdom over 18 år kommer i situasjon som gjør at de trenger ulike tiltak. Disse ungdommene kan ikke få ettervern. Det fremgår imidlertid av "ettervernsrundskrivet"²⁵ at i slike tilfeller bør barnverntjenesten formidle kontakt med sosialtjenesten og informere sosialtjenesten om ungdommenes behov da disse ungdommene er i en slik situasjon at de trenger veiledning på hvor de kan få hjelp. På bakgrunn av det kan sies at barnverntjenesten har et visst ansvar også for ungdom over 18 år som ikke før har hatt kontakt med barnverntjenesten.

²³ Nåværende Barne- og likestillingsdepartementet.

²⁴ Ot.prp. nr 61 (1997-98) side 10.

²⁵ Rundskriv av 01.01. 1993.

Det andre vilkåret er at den enkelte ungdom må samtykke at hjelpetiltak han mottok før fylte 18 år skal opprettholdes. Begrunnelsen for at det må foreligge samtykke for å opprettholde tiltak etter 18 år, er at ungdommen da er myndig. Når man er 18 år anses man som voksen etter norsk lov, og derfor er det ungdommen selv som skal bestemme om tiltaket skal opprettholdes eller ikke. I enkelte tilfeller kan imidlertid tiltak opprettholdes etter fylte 18 år uten samtykke av vedkommende ungdom. Bestemmelsen i barnevernloven § 4-24 er et unntak fra hovedregelen om at det må foreligge et samtykke fra vedkommende ungdom for å kunne få oppfølging. En forutsetning for at tiltak kan opprettholdes uten samtykke er at fylkesnemnda har truffet vedtak i saken og at vedtaket er iverksatt før vedkommende fyller 18 år.²⁶ Det kan være litt uklart om barnevernloven § 4-26 om tilbakehold i institusjon også er et unntak fra hovedregelen om samtykke. Bestemmelsen gjelder ungdom med atferdsproblemer som har gitt sitt samtykke til opphold i institusjon. Barneverntjenesten kan i medhold til denne bestemmelsen tilbakeholde ungdommen i institusjonen opptil 3 uker. I følge Barne- og familie departementet²⁷ er barnevernloven § 4- 24 det eneste unntaket fra regelen om at det må foreligge samtykke fra vedkommende ungdom for at ettervern kan gis.²⁸ Etter departementets syn innebærer det at bvl. § 4-26 ikke gir institusjonen hjemmel til å sette tilbakeholdsrett som vilkår for fortsatt opphold for ungdom over 18 år. Det må foreligge et samtykke fra ungdommen dersom tiltaket skal opprettholdes.

Det må presiseres at ettervernsregelen i barnevernloven § 1-3 annet ledd kun hjemler adgang til å opprettholde tiltak for ungdom over 18 år. Det vil med andre ord si at barnevernstjenesten ikke er pliktet til å endre eller opprettholde tiltak dersom vilkårene i bestemmelsen er oppfylt. Dersom de nevnte vilkår er oppfylt i dette enkelte tilfellet, ”kan” barnverntjenesten opprettholde eller endre tiltak. Det betyr at den enkelte ungdom som ønsker et ettervern, ikke har ubetinget rett til det.

²⁶ Dette kan utledes av bestemmelsens ordlyd og Brev 23.10. 95 ref. 419/174/95 fra Akershus fylkeskommune til samtlige barneverntjenester i Akershus.

²⁷ Nåværende barne- og likestillingsdepartementet.

²⁸ Brev 14.05. 99ref. 99/ fra BFD til Fylkesmannen i Østfold.

4. Ulike tiltak

4.1 Hjelpetiltak²⁹

De tiltak som kan endres eller opprettes etter fylte 18 år er de samme hjelpetiltak som gis til barn under 18 år. For å vise hvilke hjelpetiltak som kan omfattes av ettervernet, skal det her gis en beskrivelse av de hjelpetiltak som kan iverksettes før fylte 18 år. I medhold til barnevernloven § 4-4 annet ledd kan barneverntjenesten sette i verk hjelpe tiltak for barnet og familien. Med hjelpetiltak menes tiltak som settes i verk for å hjelpe barnet og dens familie for å forebygge omsorgssvikt. For å iverksette hjelpetiltak må det som hovedregel foreligge et samtykke, men i medhold til barnevernloven § 4-4 fjerde ledd kan fylkesnemnda opprettholde hjelpetiltak ved pålegg. I forbindelse med ettervern vil det si at de eldste barnevernsungdommene ikke kan motsette seg at det blir pålagt hjelpetiltak. Denne bestemmelsen er unntak fra regelen om at hjelpetiltak skal være frivillige.

Det er et materielt vilkår at barnet har et ”særlig behov” for hjelpetiltak. Barnets særlige behov for hjelp må skyldes forholdene i hjemmet eller andre grunner. Loven sier ingenting om hva som ligger i et begrepet ”særlig behov”, men en språklig fortolkning av ”særlig behov” tilsier at det gjelder et behov som er større enn det barn vanligvis har. Denne fortolkningen er også lagt til grunn av Barne- og familiedepartementet³⁰, forarbeidene³¹ og retningslinjene om hjelpetiltak.³²

Barnevernloven § 4-4 gir en anvisning av hjelpetiltak som kan være aktuelt å sette i verk av foreldre og barn. Det fremgår av forarbeidene³³ at eksemplifiseringen i annet ledd ikke er uttømmende.

En type hjelpetiltak som nevnes i bvl. § 4-4 annet ledd er støttekontakt. Med støttekontakt menes en person barnet kan støtte seg til ved siden av foreldrene.³⁴ Dette tiltaket retter seg direkte mot barnet, men fungerer samtidig som avlastning for familien. Støttekontakten kan være en fin samtalepartner eller en person som kan ta med barnet på ulike aktiviteter som

²⁹ Opplysningen om de ulike hjelpetiltakene er hentet fra Retningslinjer om hjelpetiltak, jf. barnevernloven § 4-4, Q-0982, 10. desember 1998 pkt. 5. Statistisk tallmateriale om de ulike hjelpetiltakene er hentet fra statistisk sentralbyrå (SSB) tabell 1. Barn med barneverntiltak 31. desember, etter alder og tiltak, 2006. Hver ungdom kan ha flere tiltak, så derfor er summen av tiltak større enn barn i alt.

³⁰ Nåværende barne- og likestillingsdepartementet.

³¹ Ot. Prp. nr. 44 (1991-92) s. 31.

³² Retningslinjer om hjelpetiltak jf. Barnevernloven § 4-4, Q0982.10 desember 1998.

³³ Ot.prp. nr. 44 (1991-92) s. 31.

³⁴ Retningslinjer om hjelpetiltak jf. Barnevernloven § 4-4, Q0982.10. desember 1998.

kafé, kino, turer og lignende. Før iverksettelse av støttekontakt må barneverntjenesten ta stilling til hva som skal være tiltakets formål og midler på forhånd. Tiltaket har ikke samme kontrollfunksjon slik som en tilsynsfører har, men det inneholder allikevel noen elementer av kontroll da støttekontakten får informasjon om familien gjennom jobben sin. Støttekontakt kan benyttes som eneste tiltak, eller i kombinasjon med et annet hjelpetiltak. Støttekontakt som eneste tiltak vil først og fremst være aktuelt for barn som har begrenset problemer. For barn med større problemer vil støttekontakt kunne være aktuelt i kombinasjon med andre tiltak fra helse-, sosial- eller skolevesenet.³⁵ Enkelte av de eldste barnevernsungdommen i barnevernet ønsker å opprettholde støttekontaktordningen etter fylte 18 år. Ved å bli tatt med på ulike aktiviteter har de noe å se fram til slik at hverdagen kan bli lettere. Ofte blir overgangen til voksenlivet stort for barna fordi de ikke lenger har så mange folk rundt seg som når de bor på institusjon. Ensomheten kan bli stor fordi de ikke har det samme nettverket med foreldre og øvrig familie som ungdom som bor med foreldrene sine. For å forebygge at ensomheten blir for stor, kan støttekontaktordningen være et godt tiltak. I 2006 var antallet ettervern i form av støttekontakt på 205 pr. 31. desember.

Barneverntjenesten kan i medhold til loven også iverksette hjelpetiltak ved å sørge for at barnet får plass i barnehage og skolefritidsordning (SFO). Et slikt tiltak kan være en avlastning for foreldrene og hjelp til barnet. Denne type hjelpetiltak er ikke relevant som ettervern da dette tiltaket retter seg mot barnehagebarn og barn i skolealder.

Det fremgår videre av barnevernloven § 4-4 annet ledd at barneverntjenesten kan iverksette tiltak for å stimulere barnet sosialt i fritiden. Det kan eksempelvis være ved å medvirke til at barnet kan delta i ulike typer fritidsaktiviteter som musikk, idrett og friluftsliv. Slike fritidsaktiviteter kan iverksettes som eneste tiltak og kombineres med støttekontakt som kan hjelpe med å bringe barnet til og fra aktiviteter dersom foreldrene selv ikke makter å følge opp dette. Det å stimulere barnet sosialt i fritiden er viktig slik at de blir sosialisert og integrert i samfunnet. Det er viktig slik at de ikke blir mer marginalisert. Det å ha ulike fritidsaktiviteter gjør at disse ungdommene får en fritid som er meningsfull. En meningsfull og aktiv fritid bidrar til at hverdagen deres blir lettere og de blir sosialisert. I 2006 var antallet ettervern i form av fritidsaktiviteter på 136 pr. 31. desember.

³⁵ Retningslinjer om hjelpetiltak jf. Barnevernloven § 4-4 Q0982. 10. desember 1998.

Barneverntjenesten kan også hjelpe ungdommen til å komme i gang med utdanning eller arbeid. Utdanning er viktig for all ungdom. For de eldste barnevernsbarna er det imidlertid svært viktig da de er i en mer utsatt situasjon enn ungdom som bor hos foreldrene sine. Disse ungdommene har et vanskelig utgangspunkt pga deres livssituasjon. Det er viktig at disse ungdommene får hjelp med utdanning og jobb slik at de får muligheten til å få en bedre fremtid. Utdanning og jobb bidrar at de blir sosialisert og integrert i samfunnet. Når ungdommene føler at deres evner og kunnskaper blir verdsatt, og de ser at de kan bidra med noe, gjør at de får bedre selvtillitt. Et bedre selvbylde fører til at ungdommene blir mer positive til at de vil mestre voksentilværelsen. På bakgrunn av det som er sagt er dette tiltaket svært viktig i ettervernsarbeidet. I 2006 var antallet ettervern i form av utdanning eller jobb på 100 pr. 31. desember.

Det fremgår videre av loven at barneverntjenesten skal bidra til at barn kan bo utenfor hjemmet. Barnet kan for eksempel bo hos slekt og venner for kortere eller lengre tid eller flytte på hybel. Flytting til hybel kombineres med sosialhjelp til barnet. Den sosiale hjelpen ytes etter lov om sosiale tjenester, og ikke med hjemmel i § 4-4 tredje ledd. Dette tiltaket er relevant for ettervernsarbeidet. Mange av de eldste barnevernsbarna har i lang tid bodd på institusjon. Et opphold på en institusjon er preget av mange regler og samvær med mange mennesker. De synes det er godt å komme seg bort fra alle reglene og menneskene fra institusjonen. For disse ungdommene kan overgangen til voksenlivet være problematisk og stor. For at overgangen til voksenlivet ikke skal bli altfor stor er det viktig at ungdommene får muligheten til å bo utenfor hjemmet uten at de står helt alene.³⁶ I 2006 var antall ettervern i form av bosted/ hybel på 699 pr. 31. desember.

Tilsynsfører er et av hjelpetiltakene som følger av ordlyden i bestemmelsen. Dette tiltaket er i stor grad rettet mot familien som helhet. Tiltaket vil først og fremst være aktuelt å benytte når barneverntjenesten har mistanke om at foreldrenes omsorgsevne er mangelfull. Tiltaket har en kontrollfunksjon da tilsynsføreren skal kontrollere at barnet har trygge oppvekstvilkår, samt påse at foreldrene følger opp eventuelle andre hjelpetiltak som er iverksatt. Tilsynsarbeidet innebærer en stor grad av kontroll med familiens privatliv. Selv om tilsynsføreren skal ha en kontrollfunksjon, er det viktig at tilsynsføreren i møtet med familien har som mål å hjelpe

³⁶ Dette ble sagt av barnevernsbarn mellom 18- 23 år i filmen "En verdig start på voksen livet". Filmen er laget av Landsforeningen for barnevernsbarn og organisasjonen Voksne for barn.

familien til å fungere. Det er derfor svært viktig at tilsynsføreren også har en rådgivende og hjelpende funksjon overfor foreldrene. Tilsyn kan iverksettes både som frivillig ordning og ved pålegg. Tilsyn kan også benyttes for ungdom etter fylte 18 år. Det innebærer å hjelpe ungdommene til å fungere på egenhånd. I 2006 var antall ettervern i form av tilsyn på 93 pr. 31. desember.

Besøkshjem er et hjelpetiltak som kommer til uttrykk i loven. Ved lovendringen som trådte i kraft 1. januar 2006 ble tiltaket tatt med i bestemmelsen. Dette grunnet i at besøkshjem gjennom flere år har vært det mest brukte tiltaket.³⁷ Formålet med besøks- og avlastningshjem som hjelpetiltak i noen tilfeller er å avlaste foreldrene, mens det i andre tilfeller kan være barnets behov som begrunner tiltaket. Ofte er tiltakene både begrunnet i foreldrenes behov for avlastning og barnets behov for det tilbudet nettopp det enkelte besøkshjemmet representerer. Tiltaket besøkshjem kan også videreføres etter fylte 18 år. For mange ungdom kan det være tøft å bo alene da det å bo alene innebærer mange daglig gjøremål. Det å få avlastning en gang i blant vil være godt for dem, og føre til at de får nye krefter som bidrar at hverdagen går bedre. I 2006 var antallet ettervern i form av besøkshjem på 344 pr. 31. desember.

Hjemkonsulent er et hjelpetiltak som ikke er eksplisitt nevnt i loven, men som omfattes av lovens betegnelse ”avlastningstiltak i hjemmet”. Hjemkonsulent er en som kommer hjem til familien og hjelper til med å legge opp rutiner for husarbeid og barnestell, eller som utfører dette arbeidet dersom foreldrene midlertidig er ute av stand til det f.eks. på grunn av sykdom, nedslitthet eller personlige problemer. Hjemkonsulenten kan bidra til å hjelpe familien over en vanskelig periode uten at barnet må plasseres utenfor hjemmet. Konsulenten kan også bistå med råd i barneomsorgen og oppdragelsen. Hjemkonsulentens arbeid vil også innebære noen elementer av kontroll fordi konsulenten får adgang til hjemmet. Det er derfor viktig at familien på forhånd får tilstrekkelig informasjon om hva tiltaket går ut på, og at det er enighet om hva hjemkonsulentens oppgaver i det enkelte tilfellet skal være. Dette tiltaket kan også opprettholdes etter fylte 18 år. Hjemkonsulenten kan gi veiledning til ungdommen om blant annet husarbeid og matinnkjøp. Ofte uttrykker de eldste barnevernsbarna at voksenlivet som innebærer betaling av regning, husvask, matinnkjøp og lignende er en stor overgang fra det de er vant med.³⁸ Med dette tiltaket får ungdommen hjelp og veiledning slik at disse gjøremålene

³⁷ Ot. Prp. nr. 64 (2004-2005) pkt. 5.2.

³⁸ Dette ble sagt av barnevernsbarn mellom 18- 23 år i filmen ”En verdig start på voksen livet”. Filmen er laget av Landsforeningen for barnevernsbarn og organisasjonen Voksne for barn.

blir enklere mestre etter hvert. Tiltaket vil gjøre overgangen til voksenlivet lettere. I 2006 var antallet ettervern i form av hjemkonsulent på 62 pr. 31. desember.

Det fremgår av barnevernloven § 4-4 første ledd at barneverntjenesten kan gi barn og foreldre råd og veiledning. Barneverntjenesten kan på denne måten bygge på foreldrenes ressurser som omsorgspersoner for barnet slik at foreldrene i størst mulig grad settes i stand til å ivareta sine foreldrefunksjoner, uten at det blir nødvendig å sette inn andre tiltak. Råd og veiledning kan gis i stedet for eller i tillegg til å iverksette konkrete hjelpetiltak. Det er barneverntjenesten som avgjør om veiledning skal gis og hva slags veiledning som skal gis. Selv om det er barneverntjenesten som avgjør om veiledning skal gis og hva slags veiledning, innebærer dette ikke at det nødvendigvis bare er barneverntjenesten som gir råd og veiledning. Det er klart at barnverntjenesten kan gi råd og veiledning, men i enkelte tilfeller kan dette bedre ivaretas av etater som står nærmere det enkelte barn og som har større innsikt i barnets hverdag. Det kan f. eks. være skole, barnehage og helsestasjon. Når noen henvender seg til barneverntjenesten for å søke hjelp, eller barneverntjenesten på annen måte blir kjent med at en familie har et hjelpebehov, har barneverntjenesten et ansvar for å ta initiativ til og eventuelt samordne slike tiltak. Veiledningsplikten etter § 4-4 kommer i tillegg til den alminnelige veiledningsplikt som følger av forvaltningsloven § 11 (veiledningsplikten for forvaltningsorganer). Det oppstilles ingen vilkår for å gi råd og veiledning etter § 4-4 første ledd. Det er således ikke noe vilkår for å gi råd og veiledning at barnet har et særlig behov for tiltak etter § 4-4. Råd og veiledning kan også gis til de eldste ungdommene i barnevernet. Det kan være om ting andre ungdom får av foreldrene sine. Det å få råd og veiledning kan også være en psykisk støtte for dem ved at de har noen å kontakte når de har det vanskelig. Det å ha noen å dele sine sorger og gleder med.

Økonomisk stønad vedtas som hjelpetiltak i medhold til barnevernloven § 4-4 tredje ledd. Av forarbeidene³⁹ fremgår det at den økonomiske stønaden bare kan gis til konkret hjelp for barnet. Departementet understrekes at slik stønad ikke skal ytes som erstatning for økonomisk sosialhjelp etter lov om sosiale tjenester. Det innebærer at det etter barnevernloven ikke kan ytes stønad familiens livsopphold.

³⁹ Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s.33.

Dette tiltaket gjelder også for de eldste ungdommene i barnevernet. Ungdom har generelt dårlig økonomi. De ungdommene som har et godt familieliv får som oftest økonomisk støtte av foreldrene sine. For de eldste barnevernsbarna er situasjonen annerledes. De har ofte ingen som kan hjelpe dem økonomisk. Derfor er det viktig at disse ungdommene får klargjort den økonomiske finansieringen til blant annet innredning, møbler, oppussing ved innflytting. Det er også viktig at de får god hverdagsøkonomi etter at de unge har flyttet for seg selv.⁴⁰ Økonomisk stønad bidrar også til at de eldste barnevernsungdommene kan vente med å ta opp studielån. Økonomisk stønad er et hjelpetiltak som er svært viktig i ettervernsarbeidet. Det vises ved at dette tiltaket i 2006 var det mest brukte tiltaket som ettervern pr. 31. desember med et antall på 994.

Medisinsk undersøkning og behandling er et ulovfestet hjelpetiltak som kan gis til barn under 18 år. Tiltaket kan også benyttes i ettervernsarbeidet. Ungdommens helse er viktig, og ungdommens helsesituasjon må også bli godt ivaretatt etter utflyttingen.⁴¹ Før ungdommen flytter ut må barneverntjenesten få oversikt over ungdommens helsesituasjon, samt legge opp til at denne blir godt ivaretatt også etter utflytting. I 2006 var det 97 som fikk ettervern i form av medisinsk undersøkning og behandling pr. 31. desember.

Dersom barnet har et særlig behov og at barnets behov ikke kan løses ved andre frivillige hjelpetiltak, kan barnet plasseres utenfor hjemmet, jf. barnevernloven § 4-4 femte ledd. Plasseringsalternativene er fosterhjem, mødre hjem og institusjon. Bestemmelsens ordlyd og forarbeidene⁴² tilsier at plassering utenfor hjemmet kun skal benyttes der foreldrene er forbigående ute av stand til å gi barnet forsvarlig omsorg. Målet skal i slike tilfeller være at barnet kan flytte hjem igjen så snart som mulig. Det vil si at bestemmelsen i barnevernloven § 4-4 tar sikte på plasseringer utenfor hjemmet i kortere perioder. Dersom plasseringen antas å bli av lengre varighet skal vedtak om omsorgsovertakelse etter § 4-12 vurderes, jf. barnevernloven § 4-4 femte ledd 2.pkt.

De eldste barnevernsungdommene kan også fortsette å bo utenfor hjemmet etter fylte 18 år. Enkelte ungdom vil fortsette å bo på institusjon eller fosterhjem for de ikke er klar til å bo for seg selv. Det kan være at de tre plasseringsalternativene gir dem en viss trygghet de ikke er klar til å oppgi enda. Formålet med oppfølging er som sagt å bidra til at ungdommen etter en

⁴⁰ Storø, Jan, 2001a.

⁴¹ Storø, Jan, 1991a

⁴² Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s.33.

tid skal kunne klare seg på egenhånd. Derfor er det viktig at ungdommen ikke blir værende på institusjon altfor lenge etter fylte 18 år. Etter myndighetsalderen bør andre tiltak iverksettes, men det må vurderes konkret i hvert tilfellet. I 2006 var antallet ettervern i form av barneverninstitusjon på 604 pr. 31. desember. På samme tidspunkt var det 540 som hadde ettervern i form av ”ordinært” fosterhjem⁴³ og 8 ungdom mødre hjem.⁴⁴ Med ”ordinært” fosterhjem menes fosterhjem som tar imot barn som barneverntjenesten har overtatt omsorgen for, og barn som plasseres med samtykke i medhold til barnevernloven § 4-4 femte ledd.

MST⁴⁵ (Multisystemisk behandling eller terapi) er et hjelpetiltak for familier med barn og unge med alvorlige atferdsproblemer i alderen 12-18 år. Dette tiltaket er i praksis et alternativ til plassering i atferdsinstitusjoner.⁴⁶ Dette tiltaket har i utgangspunktet lite relevans for ettervern da det gjelder ungdom som er mellom 12 og 18 år. Allikevel var det i 2006 9 som fikk MST i form av ettervern pr. 31. desember.

4.2 Omsorgsovertakelse

Med omsorgsovertakelse menes at barn flyttes fra foreldrene, og at den offentlige barneverntjeneste overtar omsorgsansvaret for barnet, jf § 4-18.⁴⁷ Det er institusjonen eller fosterforeldrene som utøver den daglige omsorgen.⁴⁸ For at omsorgsovertakelse kan skje må grunnvilkårene i § 4-12 være oppfylt.⁴⁹ Grunnvilkåret i § 4-12 litra a er at det må være ”alvorlig” mangler ved den daglige omsorg” eller ”alvorlig mangler i forhold til den personlige kontakt og trygghet”. Dette rammer omsorgssvikt.⁵⁰ Det vil si at barnets omsorgsrett ikke blir ivaretatt.⁵¹ Barn har grunnleggende rett til omsorg, noe som blant annet fremgår av EMK art. 3 nr.2. Denne bestemmelsen pålegger partene å sikre barnet den beskyttelse og omsorg som er nødvendig for barnets trivsel. Barneloven § 30 gir også barnet krav på omsorg, samt at formålet med barnevernloven er å sikre barnet nødvendig omsorg, jf. Barnevernloven § 1.1.⁵² Manglene ved den daglige omsorgen eller den personlige kontakten

⁴³ Tallet gjelder både ”ordinært” fosterhjem utenom familien og vanlig fosterhjem i familien.

⁴⁴ Inkludert foreldre- /barn plasser.

⁴⁵ PMT (Parent management Training) er et hjelpetiltak som ikke har relevans for ettervern da det retter seg mot familier og barn i alderen 8-12 år.

⁴⁶ Lindboe, Knut, 2003 s. 82.

⁴⁷ Lindboe, Knut, 2003 s.84.

⁴⁸ Lindboe, Knut, 2003 s. 84.

⁴⁹ Disse vilkårene er alternative da det er tilstrekkelig at et av disse grunnvilkårene er oppfylt.

⁵⁰ Lindboe, Knut, 2003 s 86.

⁵¹ Bendiksen, Lena, 2007 s.87.

⁵² Bendiksen, Lena, 2007 s.83

må være ”alvorlig”. Forarbeidene⁵³ sier at det innebærer at situasjonen må være klart uholdbar. Det viser at ikke ethvert avvik fra vanlige normer fører til omsorgsovertakelse. I medhold til forarbeidene er det tilstrekkelig at det foreligger en aktuell omsorgssvikt, og derfor er det nok med en nåtidsvurdering. Det må kort nevnes at § 4-12 også omfatter barn som ikke har noen forsørger. Det vil sia at det kan omfattes vedtak for enslige, mindreårige, flyktninger eller asylsøkere som har kommet til landet uten foreldre eller andre foresatte.⁵⁴

Omsorgsovertakelse kan også skje i de tilfeller foreldrene ikke sørger for at et sykt, funksjonshemmet eller spesielt hjelpetrengende barn ikke får dekket sine særlige behov for behandling eller opplæring jf. § 4-12 litra b. I forbindelse med denne bestemmelsen bør det presiseres at det at ett barn har et omsorgsbehov på grunn av funksjonshemming eller sykdom er ikke i seg selv grunnlag for omsorgsovertakelse. Omsorgsovertakelse kan kun skje dersom foreldrene ikke sørget for tilstrekkelig behandling eller opplæring. Det fremgår av juridisk teori⁵⁵ at uttrykket funksjonshemmet dekker både fysiske og psykiske funksjonshemninger. Med spesielt hjelpetrengende barn menes barn som på grunn av påkjenninger det har vært utsatt for i familien eller miljøet har særlige behov for trygghet og stimulering som foreldrene ikke kan gi.⁵⁶ Det fremgår av forarbeidene at barn med alvorlige atferdsproblemer også omfattes av denne bestemmelsen.⁵⁷

Barnevernloven § 4-12 litra c angir barnemishandling som et vilkår for å kunne overta omsorgen for et barn. Med mishandling menes både fysisk mishandling og seksuelle overgrep.⁵⁸

I medhold til barnevernloven § 4-12 litra d kan omsorgsovertakelse skje dersom foreldrene er uten omsorgsevne. Det innebærer at foreldrene ikke har evne til å gi barnet tilstrekkelig omsorg. I motsetning til de andre grunnvilkårene skal det foretas en fremtidsvurdering. Dersom foreldrene omsorgsevne på sikt ikke er tilstrekkelig kan barneverntjenesten overta omsorgen for barnet. Det fremgår av forarbeidene⁵⁹ at denne bestemmelsen særlig tar sikte på tilfeller der foreldrene er tilbakestående eller har alvorlige sinnslidelser. I praksis anvendes

⁵³ Ot.prp. nr 44 (1991-92) s.110.

⁵⁴ Ofstad, Kari og Skar, Kari 2004 s. 113

⁵⁵ Ofstad, Kari og Skar, Randi, 2004 s.112.

⁵⁶ Ot.prp. nr 44 (1991-92) s.110.

⁵⁷ Inst. O. nr. 80 (1991-92) s. 22.

⁵⁸ Lindboe, Knut, 2003 s. 89.

⁵⁹ Ot.prp. nr. 44(1991- 92) s. 42.

denne bestemmelsen også på tilfeller hvor foreldre har alvorlige narkotiske problemer med dårlige prognoser for rehabilitering.⁶⁰ For at barneverntjenesten kan overta omsorgen for et barn etter § 4-12 litra d, fremgår det av LH 2002 s. 825 at det må det være ”overveiende sannsynlig” at barnets utvikling har blitt alvorlig skadd.

§ 4-12 annet ledd angir et tilleggsvilkår om at omsorgsovertakelsen må være ”nødvendig” utefra den situasjonen barnet finner seg i på vedtakstidspunktet.⁶¹ Det innebærer at dersom hjelpetiltak kan skape tilfredsstillende forhold for barnet, kan ikke omsorgsovertakelse skje. Dette er uttrykk for det mildeste inngreps prinsipp. Omsorgsovertakelsen skal være ”nødvendig ut fra den situasjon barnet befinner seg i.” jf. Ordlyden i § 4-12 annet ledd. Det innebærer at man bare skal ta utgangspunkt i barnets aktuelle situasjon og ikke foreta en fortidsvurdering eller ta utgangspunkt i forhistorien.

Omsorgsovertakelse skjer ikke automatisk selv om vilkårene er oppfylt da omsorgsovertakelse ”kan” skje. I de tilfeller vilkårene er oppfylt må barneverntjenesten foreta en helhetsvurdering. I denne vurderingen må det tas hensyn til hva som er best for barnet, jf § 4-1. Det fremgår av forarbeider⁶² og rettspraksis⁶³ at det innebærer omsorgsovertakelse bare kan skje dersom barnet får bedre omsorg etter omsorgsovertakelse. Når barnevernet fratrar foreldrene omsorgen for barnet må det kunne forventes at barnevernet tar bedre vare på barnet enn foreldrene.

Vedtak om omsorgsovertakelse etter § 4-12 kan ikke opprettholdes etter fylte 18 år. Foreldrenes omsorgsansvar faller bort da barnet fyller 18 år. I de tilfeller barnevernet har overtatt omsorgen for barnet faller dette omsorgsansvaret bort. Det begrunnes med at ungdom er myndig ved fylte 18 år, samt at foreldreansvaret opphører ved myndighetsalder. Tiltak som er iversatt som følge av omsorgsovertakelsen kan imidlertid opprettholdes etter fylte 18 år med samtykke etter § 4-4 tredje ledd selv om kommunens omsorgsansvare opphører⁶⁴. Det innebærer at det er omsorgsovertakelsen som faller bort ved myndighetsalder, ikke tiltaket. Ungdommene som har vært under barnevernets omsorg kan ha behov for å få opprettholdt

⁶⁰ Lindboe. Knut, 2003s 89.

⁶¹ Ofstad, Kari og Skar, Randi, 2004 s. 117.

⁶² Ot.prp. nr.44 (1991-92) s..

⁶³ Rt.1995 s. 447 En far fikk tilbakeført sin sønn som ble flyttet på institusjon etter en konflikt med fosterforeldrene.

⁶⁴ Brev 06.05.94 ref. fra nåværende barne- og likestillingsdepartementet og sosial- og helsedepartementet til kommunene, fylkeskommunene, fylkesmennene og fylkesnemndene.

tiltaket også etter at omsorgsansvaret faller bort. Dersom ungdommene har bodd i fosterhjem kan det være naturlig for ungdommene å fortsette å bo hos sin fosterfamilie en stund. Fosterforeldrene vil være viktige støttespillere i oppfølgingen av ungdommen. Barnevernloven § 4-14 angir hvilke plasseringsalternativer som kan benyttes ved omsorgsovertakelse jf. § 4-12 eller § 4-8 annet ledd. Ved omsorgsovertakelse kan barnet plasseres i fosterhjem, i institusjon og i opplærings- eller behandling sinstitusjon for funksjonshemmede. Hovedregelen er at barn under barnevernets omsorg skal plasseres i fosterhjem eller på institusjon.⁶⁵ Det må nevnes at oppregningen av plasseringsalternativene er uttømmende.⁶⁶ Dette innebærer at institusjoner under andre lover, ikke kan benyttes som plasseringssted i disse tilfellene. Denne begrensningen gjelder allikevel ikke i tilfeller hvor barnet er funksjonshemmet jf. § 4-14 bokstav c. For at et funksjonshemmet barn skal få plass i en slik institusjon er må en slik plassering være nødvendig på grunn av funksjonshemming.⁶⁷

4.3 Plassering for barn med alvorlige atferdsproblemer.

Barnevernloven § 4 -24 er en bestemmelse som angir særtiltak som kan anvendes overfor for barn og unge med alvorlige atferdsproblemer.

For at de ulike særtiltakene skal kunne iverksettes må de vilkår bestemmelsen angir være oppfylt i det enkelte tilfellet.

Grunnvilkåret er at barnet må ha vist ”alvorlige atferdsproblemer”. Videre er det som vilkår at barnets atferdsproblemer kommer til uttrykk ved kriminalitet, rusmiddelbruk eller på en annen måte. Med utgangspunkt i ordlyden ser man at det ikke er atferdsproblemer av enhver art som kan gi grunnlag for særtiltak. For det første må atferdsproblemene være alvorlige. For det andre må disse problemene komme til uttrykk ved alvorlig eller gjentatt kriminalitet, rusmiddelbruk eller på annen måte.

Med alvorlig kriminalitet menes tilfeller hvor det foreligger volds - eller sedelighetsforbrytelser av alvorlig karakter.⁶⁸ Ved gjentatt kriminalitet er det blant annet tenkt på tilfeller der vedkommende har gjort seg skyldig i serier av tyverier eller hæरेverk.⁶⁹ Begrunnelsen for at det må være gjentatt kriminalitet er at enkeltstående lovovertrædelser

⁶⁵ Barnevernloven med kommentarer s.124.

⁶⁶ Ot.prp. nr 44(1991- 92) s. 45.

⁶⁷ Ot.prp. nr. 44 (199-.92) s. 45.

⁶⁸ Ot.prp. nr. 44 (1991- 92) s.114.

⁶⁹ Lindboe, Knut, 2003 s.

forekommer så ofte at det i seg selv ikke er tilstrekkelig å gripe inn.⁷⁰ På bakgrunn av dette kan tiltakene i barnvernloven § 4-24 benyttes både ved alvorlige atferdsproblemer rettet mot liv og helse og ved gjentatte vinningsforbrytelser og skadeverk.⁷¹

Et annet alternativ er at atferdsproblemene kommer som følge av ”vedvarende misbruk av rusmidler” Med rusmiddel menes narkotika, alkohol og medikamenter. Ordlyden tilsier at alternativet mener rusmisbruk som er omfattende i omfang og tid. Dette er også lagt til grunn i forarbeidene⁷² og juridisk teori⁷³ Hvor lang tid og omfang som kreves avhenger av barnets alder og hvilken type rusmiddel som benyttes⁷⁴.

Det tredje alternativet er på ”annen måte.” I forarbeidene⁷⁵ har dette alternativet blitt definert som ” annen form for utpreget normløs atferd” Det kan være prostituerte og gatebarn. Dette begrepet har blitt kritisert i litteraturen⁷⁶. Kritikken går ut på at begrepet er for upresist. Dersom vilkårene i bestemmelsen er oppfylt i det aktuelle tilfellet, kan tiltak jf. § 4-14 iverksettes. Det presiseres at det forutsettes i det enkelte tilfellet at tiltaket vil være nødvendig⁷⁷ og til barnets beste.⁷⁸ Begrunnelsen for at det ikke er nødvendig med samtykke i slike situasjoner er at den unge som oftest ikke selv innrømme eller forstår at han faktisk har alvorlige problemer. For at disse ungdommene skal få hjelp med deres problemer er det best at andre tar avgjørelsen for dem i slike tilfeller.

Barnevernloven § 4-24 er ingen ettervernsregel, men bestemmelsens tredje ledd lovfester at slik plassering også kan gjennomføres for barn som har fylt 18 år ”i løpet” av plasseringstiden. Formålet med bestemmelsen er å kunne fullføre tiltak som fungerer godt slik at ungdommene skal bli bedre.⁷⁹ Det kan sies at bestemmelsens formål talet mot å fatte vedtak om tvangsplassering av en ungdom svært kort tid før vedkommende fyller 18 år.⁸⁰ Det er enighet om at vedtak om forlengelse må vedtas før fylte 18 år.⁸¹ Det innebærer at vedtak etter

⁷⁰ Sossialluttvalget sier dette i Ot.prp. nr. 44 (1991-92) s. 189.

⁷¹ Ofstad, Kari og Skar Randi, 2004.

⁷² Ot.prp. nr. 44 (1991-92) s. 114.

⁷³ Fremkommer av ordlyden til barnevernloven § 4-24.

⁷⁴ Lindboe, Knut ”Barnevernsrett” s. 145.

⁷⁵ Ot.prp. nr. 44 (1991- 92).s 114.

⁷⁶ Lindboe, Knut Lindboe, 2003 s.145 og Ofstad, Randi og Skar, Kari, 2004 s.172.

⁷⁷ Det mildeste inngripsprinsipp. Dette prinsippet er lovfestet bvl. § 4-25.

⁷⁸ Prinsippet om barnets beste.

⁷⁹ Ot. prp. nr. 44(1991-1992) s. 62.

⁸⁰ Ofstad, Kari og Skar, Randi, 2004.

⁸¹ Blant annet Ofstad, Kari og Skar, Randi s. 177.

bvl. § 4-24 som ikke er iverksatt faller bort den dagen ungdommen blir myndig. Det kan være litt uklart hvor lenge før myndighetsalder vedtaket etter denne bestemmelsen må være iverksatt. Plassering etter § 4-24 kan ikke opprettholdes til ungdommen er 23 år slik som det fremgår av § 1-3 annet ledd.

De sær tiltakene som kan iversettes ovenfor barn med alvorlige atferdsproblemer er plassering på institusjon for observasjon, undersøkelse og korttidsbehandling opptil 4 uker. Dersom barnet har behov for mer langvarig behandling, kan det plasseres i en behandlings- eller opplæringsinstitusjon inntil 12 måneder. Dette er andre institusjoner enn barnevernsinstitusjoner, som for eksempel rusmiddelinstusjoner etter sosialtjenesteloven. I medhold til forarbeidene er vedtak etter § 4-24 tilstrekkelig for plassering i psykiatrisk institusjon.

4.4 Kan alle tiltak opprettholdes til ungdommen er 23 år?

I utgangspunktet kan alle tiltak i medhold til barnevernloven opprettholdes etter fylte 18 år.⁸² Statlig regional barnevernsmyndighet er etter barnevernloven § 9-4 annet pålagt til å dekke utgifter til institusjons- og fosterhjemsplassing fram 20 år.⁸³ Det innebærer plassering i barneverninstitusjon, fosterhjem og mødre hjem ikke kan opprettholdes etter fylte 20 år. For ungdom over 20 år må benytte seg av tiltak som hører under barneverntjenesten, som blant annet ordinær fosterhjemsplassing og støttekontakt.⁸⁴

Det fremgår av forarbeidene⁸⁵ at barneverninstitusjonene er beregnet for barn og ungdom som er vesentlig yngre enn ungdom over 20 år. Derfor er det ikke naturlig å opprettholde institusjonsplassing for ungdom over 20 år. Formålet med ettervern tilser også at ungdom ikke bør plassere på institusjon eller fosterhjem for lenge etter myndighetsalder. Unntaksvis kan det være aktuelt med forsterket fosterhjem eller institusjonsplassing.⁸⁶ I 2006 var det 138 som ettervern i form av forsterket fosterhjem pr 31. desember.⁸⁷ Med forsterket fosterhjem menes fosterhjem hvor det tilknyttes ulike forsterkningstiltak. Det kan være økonomisk stønad, veiledning, avlastning, støttekontakt og liknende tiltak.

⁸² Lindboe, Knut, 2003 s.157.

⁸³ Kommunen må månedlig betale en egenandel på kr 22 000,jf. § 9-5.

⁸⁴ Lindboe, Knut, 2003 s. 158.

⁸⁵ Ot. Prp. nr 61 (1997-98).

⁸⁶ Lindboe, Knut, 2003 s. 158.

⁸⁷ Tallet omfatter forsterket fosterhjem utenom familien og forsterka fosterhjem med familieplassing.

5. Forutsetninger for ettervern

5.1 Plikt til veiledning

Barneverntjenesten har en generell veiledningsplikt i medhold til forvaltningsloven(fvl) §11.

Den generelle veiledningsplikten pålegger barneverntjenesten å gi veiledning om barnevernrettslige spørsmål, til dem som kontakter dem, jf. § 11 annet punktum.⁸⁸

Barneverntjenesten kan også i medhold til forvaltningsloven § 11 annet ledd av eget tiltak gi veiledning om ” gjeldende lover og forskrifter og vanlig praksis på vedkommende” og ”regler for saksbehandlingen, særlig om parterers rettigheter og plikter etter forvaltningsloven”.⁸⁹

I barnevernloven § 4-15 er det lovfestet at barneverntjenesten skal vurdere om tiltak ungdommen mottok før fylte 18 år, skal opprettholdes eller om vedkommende skal motta andre hjelpetiltak etter fylte 18 år. Denne bestemmelsen angir barneverntjenesten sin veiledningsplikt etter barnevernloven.

For at de eldste barnevernsbarna skal få kjennskap til ettervernsreglene, er det viktig at barneverntjenesten gir veiledning om at ungdommen kan opprettholde barnevernstiltak etter myndighetsalder. Derfor er barneverntjenesten pliktet til å informere ungdommens adgang til oppfølging. Dette bemerker Barne – og familiedepartementet⁹⁰ i `Ettervernrundskrivet`⁹¹.

Det fremgår av ordlyden til barnevernloven § 4-15 at bestemmelsen kun anvendes direkte på ungdom barnevernet har overtatt omsorgen for. Det er klart at ungdom som har vært under barnevernets omsorg over lang tid, er i en mer utsatt situasjon når de blir 18 år enn de ungdommene som ikke er under barnevernets omsorg. Disse ungdommene har ofte ikke foreldre som kan gi støtte og veiledning slik de andre ungdommene har. For at disse ungdommene skal få en god overgang til voksenlivet er det lovfestet i bvl § 4-15 fjerde ledd at barneverntjenesten er pliktet til vurdere behovet for videre plassering etter fylte 18 år.

Departementet uttrykker i forarbeidene⁹² at ungdom som ikke er under barnevernets omsorg også vil ha behov for at tiltaket opprettholdes etter 18 år. Disse ungdommene har som oftest foreldre som kan støtte og veilede dem, men at de har problemer av en slik art at det allikevel vil være tøft og vanskelig for dem å komme ut i voksenlivet. Disse ungdommene vil også ha behov for oppfølging. For at informasjonsplikten skal ha verdi, skal denne informasjonen gis

⁸⁸ Eckhoff, Torstein, 1999 s.392-393.

⁸⁹ Eckhoff, Torstein, 1999 s.393.

⁹⁰ Nåværende barne- og likestillingsdepartementet.

⁹¹ Rundskriv publisert 01.07 2003.

⁹²Ot.prp. nr 61(1997-98) s. 16.

til ungdommen ”i god tid” før ungdommen fyller 18 år, jf ettervernsrundskrivet.⁹³ Det er ikke videre utdypet hva som menes med god tid, men denne informasjonen gis i praksis ca 1 år før vedkommende ungdom fyller 18 år. Grunnen til det er at den unge skal få tid til å forberede seg på hva han ønsker. Det vil si om vedkommende vil ha et ettervern, og hva slags hjelp det eventuelt ønsker å motta. Barneverntjenesten skal avklare med ungdommen hva den selv ønsker. Den unge skal derfor få tilstrekkelig tid på seg til å avgjøre om den skal benytte seg av ettervernet eller ikke. Etter at den enkelte ungdom har uttrykt hva den ønsker, skal barneverntjenesten foreta en helhetsvurdering av ungdommens situasjon i det enkelte tilfellet og ta stilling til hvorvidt tiltak skal opprettholdes eller ikke. Barneverntjenesten må se den enkelte ungdom hver for seg og se om ungdommenes behov kan ivaretas like godt etter tiltak eller tjenester etter annen lovgivning. Det er også viktig at det tas hensyn til ungdommens ønsker slik at ungdommen føler at de blir hørt. Tiltak opprettholdes imidlertid ikke kun fordi ungdommen ønsker det. Dersom ungdommenes behov ikke kan ivaretas like godt etter annen lovgivning tilsier det at ettervern bør gis, jf. ettervernsrundskrivet. På bakgrunn av det som er sagt, kan det sies at ettervernsreglene er en sikkerhetsventil dersom annen lovgivning, som f. eks sosialloven ikke dekker ungdommens behov.

5.2 Tiltaksplan

I de tilfeller barnverntjenesten og den enkelte ungdom er enige i behovet for ettervern, skal det utarbeides tiltaksplan for den enkelte ungdom, jf. barnevernloven § 4- 5. Med tiltaksplan menes en plan som er tilpasset den enkelte ungdoms behov. Den har som formål å skape forutsigbarhet for den enkelte ungdom i forhold til fremtidige tiltak og hva formålet med videre tiltak skal være, samt at det skal fremgå hvilke tiltak som iverksettes. Det må nevnes at tiltaksplanen ikke er bindende for den enkelte ungdom og barneverntjenesten. Forarbeidene forutsetter at tiltaksplanen skal være retningsgivende for barneverntjenestens arbeid med den enkelte sak.

For ungdom som har vært under barnevernets omsorg er barnevernstjenesten pliktet til å utarbeide tiltaksplaner dersom tiltaket skal opprettholdes eller endres etter fylte 18 år. Dette er lovfestet i bvl. § 4-15. Ungdommene som har vært under barnevernets omsorg er oftest i en mer utsatt situasjon enn de ungdommene som bor hos foreldrene sine. Derfor er det viktig at det utarbeides en plan slik at vedkommende ungdom vet hva som skjer videre. Det oppfordres

⁹³ Rundskriv 01.07.2003..

til å la fosterforeldrene delta i utarbeidelsen av tiltaksplanen fordi de er viktige støttespillere i oppfølgingen av ungdommen. Dersom ungdommene har særlig tillitt til andre som for eksempel ansatte ved institusjon der ungdommen har bodd, skal disse delta i utarbeidelsen av tiltaksplanen.⁹⁴ Det er ingen bestemmelser i barnevernloven som sier at barneverntjenesten er pliktet til å utarbeide tiltaksplan for ungdom barnevernet ikke har omsorgen for. Det er imidlertid sikker rett at tiltaksplaner også skal utarbeides for dem.

Loven sier ikke noe nærmere om planens innhold og hvor lenge den skal gjelde. Det fremgår av forarbeidene at disse spørsmålene skal være gjenstand for en konkret vurdering i sammenheng mellom barnevernstjenesten og ungdommen selv. Det fremgår av barnevernloven § 3-15 at tiltaksplanen kan endres. Det kan oppstå faktorer som gjør at tiltaksplanen for den enkelte ungdom må endres. Det er viktig at tiltaksplanen kan endres slik at formålet med ettervern blir oppfylt. Som sagt så forekommer det ofte at ungdommene som ikke ønsket å motta ettervern allikevel få det dersom de angrer etter en kortere periode. Derfor bør tiltaksplanen utarbeides på en slik måte at barneverntjenesten igjen kan gi tiltak etter barnevernloven selv om de ikke har hatt kontakt med ungdommen en periode. Dette fremgår av `ettervernrundskrivnet`.⁹⁵ Mange høringsinstanser mener at kravet om utarbeidelsen av tiltaksplan for ungdom som angrer etter en stund må fremgå uttrykkelig av loven for å sikre at dette faktisk blir gjort. Mange av disse høringsinstansene ville også lovfeste angrefristen.

Som sagt før i avhandlingen er det sikker rett at tiltaksplaner skal utarbeides. Riksrevisjonens rapporter⁹⁶ viser imidlertid at barneverntjenesten i mange tilfeller ikke har utarbeidet tiltaksplaner for de barna som er under offentlig omsorg. Det vil si barna som er under 18 år. Det taler mot at barnevernstjenesten da klarer å etterfølge plikten til å lage tiltaksplan for de eldste barnevernsbarna.

5.3 Angrefrist

Det forekommer ofte at en del av barnevernsungdommene takker nei til ettervern. Det er mange som avslår ettervern fordi de er lei barnevernet. De har ingen positive erfaringer med

⁹⁴ Fremgår av tidlige barne- og likestillingsminister Karita Bekkemellem i møte torsdag 11.mai (2005-06)

⁹⁵ Rundskriv fra 01.007.2003.

⁹⁶ Dokument nr.3:10 (2002-03)

barnevernet, og ønsker derfor seg bort fra barnvernet når de har mulighet til det.⁹⁷ De fleste av de som takker nei til ettervern angres etter en stund. De ønsker seg ettervern allikevel fordi voksenlivet er tøffere enn de trudde. I en slik situasjon blir spørsmålet om ungdommene allikevel kan få ettervern dersom de angres. I forarbeidene⁹⁸ sier Barne- og familiedepartementet⁹⁹ at ungdommer som i en ”kortere periode” etter fylte 18 år ikke har ønsket ettervern, allikevel kan få det. Det samme gjelder for ungdommer som i en kortere periode før fylte 18 år ikke har ønsket å ta imot tiltak fra barneverntjenesten. Begrunnelsen for dette er at disse ungdommene skal få mulighet til å prøve å feile. Det er mange ungdommer som ser fram til å bli selvstendige, men som synes det er vanskelig å plutselig måtte stå på egne bein slik at de allikevel ønsker ettervern. Ettervernet skal derfor ikke avskrives helt dersom ungdommen ikke ønsker å motta ettervern. Hvis ungdommen allikevel ønsker ettervern kan dette tiltaket opprettholdes. Det forutsettes av at ungdommen har vært uten ettervern i en kortere periode. Det vil med andre ord si at en ungdom som først har takket nei til ettervern ikke allikevel har krav på det dersom det har gått for lang tid.

Forarbeidene¹⁰⁰ presiserer ikke nærmere hvor lenge en ”kortere periode” kan være. Det fremgår imidlertid av veiledningsskriv nr. 1/ 2000¹⁰¹ at hensynet med den såkalte angrefristen er å gi ungdommene muligheten til å få erfare voksenlivet på egenhånd en stund. Som det fremgår av rundskrivet bør angrefristen være så lang at ungdommen får muligheten til å erfare voksenlivet på egenhånd en stund. Angrefristen innebærer at ungdommen ikke bare kan angre i forhold til det tiltaket de ble tilbudt, men også at de kan angre og be om et nytt tiltak. Det begrunnes med at barneverntjenesten skal utvise fleksibilitet ved utforming av tiltak.¹⁰²

Det er viktig å presisere at angrefristen ikke er lovfestet. Det har vært uenighet om hvorvidt det skal innføres en slik angrefrist i barnevernsloven. Det er en del høringsinstanser som ønsket en slik lovfesta angrefrist. Blant disse høringsinstansene er Foreningen for barnevernsbarn, Norsk Fosterhjemforening og mange av landets Fylkesmenn. I sitt høringsnotat uttaler Foreningen for fosterhjemsbarn at:

⁹⁷ Dette ble sagt av barnvernensbarna i filmen som er laget av Landsforeningen for barnevernsbarn, på spørsmål om hva som er forklaringen på at det er en del ungdommer som ikke ønsker et ettervern.

⁹⁸Ot. prp nr. 61(1997-98) side16.

⁹⁹ Nåværende barne- og likestillingsdepartementet.

¹⁰⁰ Ot. prp nr. 61(1997-98) s.16.

¹⁰¹ Brev 11.03.02 ref. 00/- ALE fra Fylkesmannen i Oslo og Akershus til barneverntjenestene i kommunene i Akershus m.fl.

¹⁰² Ot. prp nr. 61(1997-98) side 10.

” ...Ofte må ungdommen erfare hva livet utenfor ungdomssituasjonen er før de forstår hva de har gitt fra seg. Etter loven er det for sent å angre dersom de er fylt 18 år dersom de har fylt 18 år før de forstår hva de har gitt fra seg. Landsforeningen er opptatt av at det må være lov å ombestemme og angre etterpå... mange av de ungdommene som har størst behov hjelp er de som søker friheten når den er tilgjengelig ved fylte 18 år.

Barne- og familiedepartementet er uenig med disse høringsinstansene. Departementet mener at det ikke er hensiktsmessig å ha lovfesta angrefrist. Det mener at i stedet for å lovfeste en angre frist skal det i disse tilfellene foreta en konkret og skjønnsmessig helhetsvurdering av hjelpebehovet i det enkelte tilfellet. Denne vurderingen er den samme som skal gjøres ved avgjørelse om ettervern sak gis.

6. Beslutningsprosessen

6.1 Forvaltningsvedtak

Vedtak om ettervern er et enkeltvedtak, jf. forvaltningsloven § 2 første ledd bokstav d. Med enkeltvedtak menes ”vedtak som gjelder rettigheter eller plikter til en eller flere bestemte personer.” Barneverntjenesten kan i sitt skriftelige vedtak gi ungdommen ettervern eller avslå ungdommens ønske om at hjelpetiltaket skal opprettholdes. I praksis avsluttes ofte frivillige hjelpetiltak for ungdom over 18 år uten at barneverntjenesten fatter vedtak om opphør.¹⁰³

Fylkesmannen presiserer at opphør av frivillige hjelpetiltak skal skje formelt i form av et vedtak¹⁰⁴. Det skal også gjøres i tilfeller der ungdommen er enig med at tiltak skal opphøre.

Melding fra barnverntjenesten om at saken avsluttes eller henlegges ikke er tilstrekkelig. Det innebærer at i de tilfellene fylkesmannen får kjennskap til at det kun har blitt gitt en melding om avslutning eller henleggelse i en klagesak, vil ikke fylkesmannen anse denne avslutningen som et gyldig opphør av et frivillig hjelpetiltak.¹⁰⁵

Vedtak om opphør av frivillige enkeltvedtak skal begrunnes i medhold til forvaltningsloven. § 24 og § 25. Begrunnelsen skal vise til både de rettslige og faktiske forhold vedtaket bygger på. Begrunnelsen skal gi søkeren en forklaring på hvorfor tiltaket blir opphørt. Det kan gjøre at den enkelte ungdom lettere kan forsones seg med utfallet. I de tilfeller ungdommen ønsker å

¹⁰³ Veiledningsskriv nr. 1/2002 opphør av frivillige hjelpetiltak etter barnvernloven. Brev 05.11.02 ref. 02/22590TN fra Fylkesmannen i Oslo og Akershus til barneverntjenestene i kommunene til Akershus mfl.

¹⁰⁴ Veiledningsskriv nr.1/ 2002 opphør av frivillige hjelpetiltak etter barnvernloven.

¹⁰⁵ Veiledningsskriv nr.1/ 2002 opphør av frivillige hjelpetiltak etter barnvernloven.

påklage vedtaket kan begrunnelsen gjøre det lettere å bedømme om det er noen mulighet for å få endret

Resultatet av barneverntjenestens helhetsvurdering kan enten bli at ettervern gis eller at det blir avslått. Dette innebærer at de eldste barnevernsbarna ikke har lovfesta rett til ettervern i medhold til bvl 1-3 da tiltak ”kan” opprettholdes eller erstattes.

I de tilfeller Barneverntjenesten vedtar at ettervern skal gis, må det også avgjøres hvilket tiltak ettervernet skal omfatte. Hvilke tiltak ettervernet skal omfatte varier fra ungdom til ungdom. Enkelte ungdommer trenger omfattende tiltak for å dekke sine behov, mens for andre er det nok med mindre omfattende tiltak. Når barnverntjenesten velger hvilke tiltak som ettervernet skal omfatte, skal den velge det tiltaket som er best for ungdommen i det enkelte tilfellet. Dette grunnleggende prinsippet fremgår av bvl. § 4-1. Denne bestemmelsen sier også at det i vurderingen om hva som er best for ungdommen skal det legges vekt på å gi barnet stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen.

I de tilfeller ungdommen mottar tiltak etter fylte 18 år, blir spørsmålet om den tilbudte hjelpen rent faktisk vil innebære en hjelp for de unge. Det er derfor viktig at barnverntjenesten foretar en god vurdering den enkelte ungdom opp mot den enkelte ungdom. Dersom barneverntjenesten eller vedkommende ungdom ser at de hjelpetiltak som har blitt tilbudt, ikke er til hjelp, er det viktig at barneverntjenestene er flinke til å tilby ungdommen et nytt tiltak som de mener vil være til større hjelp for ungdommen. I medhold til loven er barneverntjenesten forpliktet til å vurdere fortløpende, og tiltaksplanen for den enkelte ungdom kan endres. I forarbeidene¹⁰⁶ og i retningslinjer om hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4¹⁰⁷ er det presisert at barneverntjenesten bør utvise fleksibilitet og kreativitet ved utformingen av tiltak. Formålet med ettervern er å forberede ungdommen til voksenlivet. Derfor skal barneverntjenesten ha stor frihet til å finne tiltak som oppfyller dette formålet. Det foreligger tilfeller at ungdom som mottar oppfølging fra barnevernet flytter til en annen kommune. I slike tilfeller oppstår spørsmål om hvilken kommune som har ansvaret for fortsatt barnevernstiltak. Fraflytterkommunen er i et slikt tilfelle ikke rettslig pliktet til å opprettholde tiltaket. Tilflytter kommunen har heller ikke noen tilsvarende rettslig plikt til å iverksette et barnverntiltak for voksen ungdom. Det vil med andre ord si at tiltaket til ungdommen risikerer å bli opphørt.

¹⁰⁶ Ot. prp nr. 61(1997-98) side 10.

¹⁰⁷ Retningslinjer om hjelpetiltak jf. Barnevernloven § 4-4, Q0982.10. desember 1998.

I enkelte tilfeller kan det være at barnverntjenesten ønsker å gi ungdommen oppfølging etter fylte 18 år fordi de ser at ungdommene ikke er moden til et selvstendig voksenliv. I Storøs¹⁰⁸ undersøkelse var det flere barneverntjenester som oppga at de tilbudte ungdommen ettervern, men at ungdommene takket nei. I de tilfeller ungdommene ikke ønsker ettervern blir spørsmålet om de takker nei til det konkrete tilbudet barneverntjenesten kommer med eller om de sier nei til oppfølging i det hele tatt. En forhandlingssituasjon om hvilke tiltak som tilbys og hvilke som tar i mot vil kunne føre til uenighet om de tiltak barneverntjenesten tilbyr.

6.2 § Enkelte tiltak

A. Hjelpetiltak med samtykke og uten samtykke

Opprettholdelse av hjelpetiltak etter fylte 18 år, skal være frivillig. Det innebærer at det må foreligge et samtykke fra vedkommende ungdom.

For å kunne iverksette hjelpetiltak ved pålegg må ulike vilkår være oppfylte. Det første vilkåret er at barnet må ha et ”særlig behov” for hjelp. Det andre vilkåret er at det må være ”nødvendig” med pålegg. Det vil si at tiltaket må være å anse som nødvendig for ungdommen. Dersom ungdommens behov dekkes med frivillige hjelpetiltak, kan ikke hjelpetiltak settes inn ved pålegg, jf. minste inngreps prinsippet.

Det fremgår av retningslinjene om hjelpetiltak gitt av barne – og likestillingsdepartementet at tiltak som kan iverksettes ved pålegg er tilsyn i hjemmet. Pålegg om tilsyn i hjemmet anses å være et så vidt inngripende tiltak. Derfor oppstilles det ytterligere ett vilkår om at det må foreligge en omsorgssviktssituasjon. Vilkårene for pålegg om tilsyn i hjemmet er altså de samme som for omsorgsovertakelse etter § 4-12. Dersom det er sannsynlig at omsorgssvikten kan avhjelpest ved pålegg om tilsyn, eventuelt i kombinasjon med andre hjelpetiltak, kan omsorgen ikke overtas, jf. § 4-12 annet ledd. Barneverntjenesten kan bare overta omsorgen for barn dersom det foreligger en omsorgssvikt, og at den ikke kan avhjelpest ved pålegg om tilsyn. Tilsyn i hjemmet er relevant for ettervern.

Barnehageplass og andre egnede dag tilbud for barnet er også hjelpetiltak som kan iverksettes ved pålegg, men de savner relevans for ettervern.

¹⁰⁸ Prosjekt ettervern ” Gode intensjoner, lite på papiret.”

B. § 4-12 med samtykke og uten samtykke

Omsorgsovertakelse kan skje både med og uten samtykke fra foreldrene og eventuelt barnet. Når det gjelder ettervern er ikke omsorgsovertakelse relevant for de eldste barnevernsungdommene fordi omsorgsansvaret foreldrene eller barneverntjenesten har faller bort ved myndighetsalder. Selv om omsorgsansvaret faller bort, kan tiltaket ungdommen har som følge av omsorgsovertakelsen opprettholdes dersom det foreligger samtykke etter § 1-3 annet ledd.¹⁰⁹

C. § 4-24 med samtykke og uten samtykke

Ungdom som har alvorlige atferdsproblemer kan samtykke at deres opphold på institusjon som omfattes av barnevernloven § 4-24 kan opprettholdes etter fylte 18 år ved samtykke når ungdommen fyller 18 år under behandlingstiden. Det innebærer at oppholdet på institusjonen er frivillig. Plassering i institusjon på grunnlag av samtykke reguleres av barnevernloven § 4-26. For at denne bestemmelsen kan komme til anvendelse må også de vilkår som fremgår av § 4-24 være oppfylt. § 4-26 er ment å bare kommet til anvendelse når det er konstatert alvorlige atferdsproblemer hos barnet på en slik måte som § 4-24 første ledd beskriver.¹¹⁰ Samtykke fra de eldste barnevernsungdommene er tilstrekkelig da barn over 15 år har selvbestemmelsesrett i spørsmålet om bruk av tvangstiltak jf. § 4-26 første ledd. Et samtykke innebærer at ungdommene ikke kan tvangs plasseres på institusjon. I følge barne- og familiedepartementet¹¹¹ skal tvangsplassering kun skje dersom det ikke foreligger samtykke etter § 4-26.¹¹² Juridisk teori¹¹³ mener at det i utgangspunktet ikke kan fattes vedtak etter § 4-24 dersom det foreligger samtykke. I RG 2000: 1425 uttaler førstvoterende at det ikke kan fattes vedtak for plassering etter barnevernloven § 4-24 i tilfeller barn over 15 år har samtykket til opphold i institusjon. Videre sies det at et samtykke veier tyngre desto nærmere barnet kommer myndighetsalder. I tolkningen skal det også legges til grunn hensynet til barnets beste. Videre blir det uttalt at i alle tilfeller vil frivillighet være bedre enn tvang. Som følge av det minste inngreps prinsipp kan ikke tvang settes inn før muligheten for frivillighet er utprøvd.¹¹⁴

¹⁰⁹ Ot. prp nr. 61(1997-98) s. 10.

¹¹⁰ Ofstad, Kari og Skar Randi, 2004 s. 232.

¹¹¹ Nåværende barne- og likestillingsdepartementet.

¹¹² Brev fra departementet av 28. februar 1996.

¹¹³ Ofstad og Skar 3 utgave s. 183.

¹¹⁴ RG 2000 s. 1425.

For at samtykket skal ha rettslig betydning oppstilles det både formelle og materielle krav til samtykket.¹¹⁵ For det første må den som samtykker forstå hva det samtykker til, samt at viljen til samtykke er reell. Den som samtykker må være stabil i sitt standpunkt til at en plassering basert på samtykke vil være tilstrekkelig vurdert opp mot hensynet til barnets beste.¹¹⁶ Dersom det ikke er tilfelle kan det treffes vedtak etter § 4.24 selv om ungdommen har underskrevet en erklæring om samtykke til frivillig plassering etter § 4-26. Ungdommen skal også erkjenne ha slike atferdsproblemer som loven beskriver.

Selv om det foreligger samtykke kan ungdommen holdes tilbake i 3 uker. Institusjonen kan holde tilbake ungdommen inntil 3 uker fra inntaket dersom dette er vilkår ved inntaket og ungdommen kjenner til dette vilkåret. Dersom behandlingen skal vare i minst 3 måneder kan det settes som vilkår for at ungdommen kan holdes tilbake i 3 uker fra da samtykket trekkes tilbake. Ved rømming kan også ungdommen holdes tilbake i 3 uker, jf. 4-26 tredje ledd. Det fremgår av juridisk teori¹¹⁷ at tidsrammen på 3 uker er absolutt.

I medhold til bestemmelsen i barnevernloven § 4-24 tredje ledd jf. første og annet ledd kan ungdom over 18 tvangsplasseres på institusjon. Det innebærer at det ikke er nødvendig med samtykke fra ungdommen. Barneverntjenesten bør imidlertid være tilbakeholden med å vedta tvangstiltak overfor ungdom som om kort tid fyller 18 år fordi en tvangsplassering som skal virke etter 18 år er mer inngripende enn tilsvarende tiltak før myndighetsalder.¹¹⁸

Det er fylkesnemnda som avgjør hvor lenge tvangsvedtaket skal opprettholdes jf. § 24-2 tredje ledd. Fylkesnemnda kan kun fatte vedtak for henholdsvis 1 måned og 12 mnd. Denne tidsrammen må overholdes. Det innebærer at i de tilfeller barneverntjenesten opprettholder tiltak uten ungdommens samtykke, kan tiltaket kun opprettholdes inntil 12 mnd. Dette skyldes at barneverntjenesten ikke kan holde ungdommene til de er 23 år. Plassering uten ungdommens samtykke kan ikke forelenges utover den tid som fastsettes i vedtaket som gjaldt da barnet fylte 18 år. Dette skyldes at det ikke kan fattes tvangstiltak for barn som har fylt 18 år.¹¹⁹

Dersom ungdommen fortsatt har behov for plassering på institusjon etter at plasseringen etter barneloven § 4-24 og § 4-26 er ferdig kan det plassere på institusjon etter § 4-4 tredje ledd.

¹¹⁵Ofstad, Kari og Skar, Randi, 2004 s. 234.

¹¹⁶Ofstad, Kari og Skar, Randi, 2004 s. 234.

¹¹⁷Ofstad, Kari og Skar, Randi 2004 s. 224.

¹¹⁸Ofstad, Kari og Skar, Randi 2004 s. 224

¹¹⁹Ofstad, Kari og Skar, Randi 2004 s. 224.

6.3 Foreldrenes rolle i beslutningsprosessen

I de tilfeller det skal iverksettes frivillige tiltak for barn under 15 år, må de foreligge samtykke fra foreldrene eller andre foresatte. Barn har partsrettigheter etter fylte 15 år i medhold til barnevernloven § 6-3. Det innebærer at i de tilfeller tiltaket gjelder barn over 15 år, er også barnets samtykke nødvendig for at skal kunne iverksettes. På bakgrunn av det kan det sies at foreldrenes samtykke også må foreligge ved avgjørelsen om ettervern ska gis. Det er imidlertid slik at ungdommen regnes som en selvstendig juridisk person da de har fylt 18 år. Det innebærer at foreldrene kun kan innvirke på beslutninger i saken dersom ungdommen godtar det. Spørsmålet om ungdommen ønsker oppfølging skjer i ” god tid” før ungdommen fyller 18 år. I denne perioden har foreldrene heller ikke noen innvirkning fordi beslutningen om ettervern betraktes som en beslutning som ungdommen gjør på selve 18 års dagen. Det skyldes at de oppfølgende tiltakene ikke kan iverksettes for dette. Selv om foreldrene ikke har krav på noen innvirkning i medhold til loven, kan de gi råd og veiledning om hva de mener ungdommen bør gjøre. Avgjørelsen om de ønsker oppfølging, kan for mange være vanskelig, slik at det kan være godt men andres synspunkter. Ettersom disse ungdommene er i en sårbar situasjon er det viktig med hjelp fra de nærmeste. De kan ikke oppmuntres til å tru at de kan klare seg på egenhånd uten hjelp fra sin nærmeste familie.¹²⁰

6.4 Klageadgangen

De eldste barnevernsbarna har klageadgang til Fylkesmannen i medhold til barnevernloven § 6-5 første ledd. Det innebærer at avslagsvedtaket gitt av barneverntjenesten kan påklages til Fylkesmannen dersom ungdommene ønsker det. Ved klage til Fylkesmannen er det forvaltningslovens regler om klage som kommer til anvendelse, jf. barnevernloven § 6-1 første ledd. I medhold til forvaltningsloven er det en klagefrist på 3 uker. I visse tilfeller kan klagen tas under behandling selv om den er fremsatt for sent jf. forvaltningsloven § 31. Formkravene i forvaltningsloven § 32 må også være oppfylt.

Fylkesmannens vedtak i klagesak er utgangspunktet ikke gjenstand for klage til overordnet instans Barne- og likestillingsdepartementet. I medhold til forvaltningsloven § 35 kan imidlertid Barne- og likestillingsdepartementet omgjøre Fylkesmannens vedtak.

¹²⁰ www.Ettervern.no.

Klageadgangen skal fremgå av vedtaket gitt av barneverntjenesten slik at ungdommen skal bli kjent med deres klageadgang. Det fremgår av prosjekt ettervern ” Gode intensjoner, lite på papiret” at Fylkesmannen mottok 25 klager i 2001. Det er en økning fra 2000 hvor antall klager var på 14. Man ser at det er en viss økning på klager i 2001, og det kan forventes at antallet klager har økt i 2006 også. Disse tallene er forholdsvis lave, noe som kan tale for at de fleste barnevernsungdommen er fornøyd med oppfølgingen av barneverntjenesten. På en annen side kan det være at disse tallene ikke reflekterer den aktuelle situasjonen. Det lave antallet klager kan også bety at de eldste barnevernsungdommen ikke har kjennskap til sin klagerett eller at de ikke får hjelp til å utforme klagen slik barneverntjenesten er forpliktet til å gjøre. Fylkesmannen er kjent med at en del barneverntjenester avslutter hjelpetiltak overfor de som har fylt 18 år uten at det disse ungdommene har blitt informert om deres klageadgang.¹²¹ Det er svært uheldig at enkelte ungdom ikke blir informert om deres klageadgang eller ikke får hjelp til å utforme sin klage. Det fører til at disse ungdommene ikke får prøvd ut saken sin fullt ut.

Enkelte kommuner er flinke til å informere om klageadgangen, men andre mindre flinke til dette. Det er svært uheldig at det varierer fra kommune til kommune om det blir informert om klageadgangen eller ikke. De eldste barnevernsbarna må kunne forvente at barneverntjenesten informerer om deres rettigheter som barneverntjenesten er lovpålagt til å gjøre.

Barnevernsbarn er i en vanskelig og utsatt situasjon, og derfor må de kunne slippe å kjempe for de rettighetene de faktisk har i medhold til loven. Enkelte av barnevernsbarna har fosterforeldre eller andre kontaktpersoner som er ressurssterke slik at de har muligheten til å kjempe for at den enkelte ungdom får det de har krav på fordi de er ressurssterke. Det er ikke riktig at hjelpen skal avhenge av om de enkelte ungdommene har ressurssterk omgangskrets eller ikke da deres rettigheter fremgår av loven.

Det kan være ulike grunner til at barnevernsungdom ikke blir informert om deres klageadgang. På en annen side må man kunne forvente at barneverntjenesten setter seg inn i lovverket de er pålagt å følge. Derfor kan det sies at i de tilfeller ungdommene ikke får informasjon om klageadgangen, er det barneverntjenesten selv som aktivt hinder at ungdommen ikke får informasjon om deres klagerett. For at barneverntjenestene skal bli flinkere til å oppfylle sin veiledningsplikt skal Barne- og likestillingsdepartementet ta nytt initiativ til å informere kommunene om plikten til å gi informasjon om klageretten.¹²²

¹²¹ Veiledningsskriv nr.1/ 2002 opphør av frivillige hjelpetiltak etter barnevernloven.

¹²²Tidligere Barne- og likestillingsminister Karita Bekkemellem sa dette på stortingsmøte 11. mai 2006.

Initiativet fra regjeringen kan tolkes som at den ser på dette med klageretten som en utfordring å få gjort kjent blant ungdom, pårørende og barnvernet.

Økningen i antall klager taler imidlertid for at barneverntjenesten har blitt flinkere til å informere om klageadgangen. Det kan også være andre aktører som blant annet Landsforeningen for barnvernsbarn, Norsk fosterhjemsforening og prosjekt ettervern har i stor grad bidratt til at ungdommen har fått større kjennskap og bevissthet om klageadgangen.¹²³

På bakgrunn av det som er sagt her kan det sies at det for mange ungdommer er vanskelig å klage selv om klageadgangen er lovfesta.

7. Forholdet til andre sosiale tjenester

Ungdom over 18 år kan også motta tiltak i medhold til lov om sosiale tjenester 13. desember 1992 nr 81. Utvidelsen av adgangen til å opprettholde barnevernstiltak etter barnevernloven har ført til at det tidligere ansvaret sosialtjenesten hadde har blitt forkjøvet til barnverntjenesten.¹²⁴ Grunnen til at ettervernet gjelder tiltak fra barnevernloven er at ungdom som før mottok tjenester fra sosialtjenesten, i stedet skal motta tiltak fra barneverntjenesten.

Det er vanskelig å fastslå en klar grense for når en ungdom bør motta tiltak fra barnverntjenesten i stedet for fra sosialtjenesten.¹²⁵ Det er klart at barnverntjenesten i samarbeid med ungdommen skal foreta en konkret og kjønnsmessig helhetsvurdering av hjelpebehovet for å se om denne ungdommen har særlig behov for de tiltak som barneverntjenesten kan gi. Det fremgår av forarbeidene at de behov ungdommene over 18 år har, først skal prøves å bli dekt av generelle tjenester og tiltak etter sosialtjenesteloven. Dersom ungdommen har ytteligre behov kan også tiltak etter barnevernloven iverksettes. I noen tilfeller kan enkelte ungdommer i tillegg til tiltakene i barnevernloven ha behov for tiltak som hører under andre deler av hjelpeapparatet som f. eks sosialtjenesten. Når ungdom mottar tiltak fra forskjellige hjelpeapparat, må disse tiltakene koordineres. Barneverntjenesten skal i slike tilfeller bistå ungdommen i kontakten med andre deler av hjelpeapparatet, samt koordinere tiltakene.¹²⁶ Dersom ettervern ikke gis, kan den enkelte ungdom søke tiltak i

¹²³Prosjekt ettervern ” Gode intensjoner, lite på papiret ”- En kartlegging av barneverntjenestens arbeid med ungdom på vei til et selvstendig voksenliv s. 18.

¹²⁴ Ot. prp. nr.61 (1997-98) s. 16.

¹²⁵ Veiledningsskriv nr. 1/2000 Heving av aldersgrensen for frivillige tiltak etter fylte 18 år.

¹²⁶ Ot.prp. nr. 61(1997 - 98) side 10.

medhold til sosialtjenesteloven. Man kan si at sosialtjenesten er en sikkerhet for dem som ikke får ettervern i medhold til bvl.

I undersøkelsen ”Gode intensjoner, lite på papiret” var også samarbeidet mellom barneverntjenesten og sosialtjenesten et tema. Undersøkelsen viser at ingen av de forespurte barneverntjenestene hadde skriftelige planer for hvordan de praktiserer dette arbeidet. Det kan tyde på at samarbeidet mellom disse skjer på en mer uformell måte. Ulempen med det kan være at det fører til at ungdommenes hjelpebehov kun dekkes hvor saksbehandlingen i barneverntjenesten har et godt personlig forhold til de som jobber i sosialtjenesten og har erfaring for at slikt samarbeid nytter. På annen side kan dette uformelle samarbeidet gjøre at de tilrettelagte, individuelt tilpassende løsninger som er virksomme for ungdommen i løsrivningsfasen.¹²⁷

Fylkesmannen¹²⁸ presiserer at sosialtjenesten har en særlig viktig rolle når det gjelder den unges angrefrist i forhold til barnevernstiltak. Barneverntjenesten skal bistå den unge i ny kontakt med barnverntjenesten.

8. Vurdering

Ettervernsarbeidet er veldig viktig for at barnevernsungdommen skal klare seg i det voksne liv. Disse ungdommene har større risiko for få problemer senere i livet enn de som har bodd med sine foreldre. For at disse ungdommene skal kunne klare seg, er det viktig at de får tilstrekkelig med oppfølging. ”En verdig start på voksenlivet” er en film om 6 barnevernsungdommer mellom 18 – 23 år som uttrykker tanker i forbindelse med ettervern. Disse ungdommene uttrykker at de i den første tiden var lykkelige over friheten de fikk ved å bo for seg selv, men at ensomheten og de vonde tankene kom etter hvert. Voksenlivet som innebærer betaling av regning, husvask, matinnkjøp og lignende kan være en stor overgang for mange, og derfor er det godt for disse å få oppfølging. Denne avhandlingen viser at de eldste ungdommene i barnevernet har rettigheter etter barnevernloven, men man kan spørre seg om de får tilstrekkelig med hjelp.

¹²⁷ Prosjekt ettervern ” Gode intensjoner, lite på papiret” s. 20.

¹²⁸ Veiledningsskriv nr. 1/ 2000 heving av aldersgrensen for frivillige tiltak etter fylte 18 år.

Sosiolog Elisabeth Fransson¹²⁹ har skrevet en doktoravhandling om ettervern i barnevernet. Gjennom sin doktoravhandling har hun fått kjennskap til at det foreligger tilfeller hvor ungdommen ønsker ettervern, men ikke får det. Det fremgår at 50 % av hennes informanter mottak ettervern og at det var ”problemungdommene” som fikk avslag på sin søknad om ettervern. De som ikke fulgte reglene mistet ettervernet. Med ”problemungdom” kan det blant annet menes ungdom med narkotikaproblemer. ”I denne sammenhengen kan det nevnes en sak som har blitt presentert i Fosterhjemskontakt 8/99.¹³⁰ Denne saken har blitt kalt ”Monica saken” Saken gjelder ei jente på 17 år som har vært under barnevernets omsorg siden hun var 5 år. I løpet av denne perioden var hun i 34 ulike fosterhjem. Da jenta var 17 år kom hun til en fosterfamilie som hun trivdes godt i, og ønsket derfor å opprettholde fosterhjemsordningen. Hun fikk avslag i sin søknad om ettervern med den begrunnelse at hun ikke hadde behov for ettervern. Denne jenta ble også betraktet som et problembarn i det hun krevde mye. Denne saken bekrefter det som fremgår av avhandlingen til Fransson om at det er de snille og medgjørlige som får ettervern, mens de ”problembarna” blir avvist. Dette er svært bekymringsfullt fordi det ofte er de såkalte ”problembarna” som virkelig trenger hjelp. Det er viktig at noe gjøres slik at all ungdom som har behov for ettervern, får det. Derfor må noe gjøres med ettervernsarbeidet. For å kunne bedre dette arbeidet må man først se hva som blir gjort i dette arbeidet. Jan Storø¹³¹ har foretatt en undersøkelse for blant annet å kartlegge det arbeidet som blir gjort i det norske barnevernet for disse ungdommene. Undersøkelsen viser at de foreligger liten grad av skriftlig nedfelte planer og metodebeskrivelser for arbeidet med ungdommen etter myndighetsalder.¹³² Det fremgår også av undersøkelsen at kommunene har problemer med å gi tydelige beskrivelser av sitt ettervernsarbeid, samt at flere kommuner ikke har gode nok interne tall om dette arbeidet.¹³³ På bakgrunn av denne undersøkelsen kan det virke som at den enkelte saksbehandler selv må utforme ettervernstilbudet til den enkelte ungdommen og arbeidet med de eldste barnevernsungdommene er preget av tilfeldigheter. Det er viktig at de enkelte kommunene har planer som beskriver arbeidet med ungdom mellom 18- 23 år. Det å ha ettervernsregler i loven vil ha liten betydning dersom disse reglene ikke blir fulgt i praksis.

¹²⁹ Doktoravhandlingen heter ”Å ha en historie og skape seg selv”, 2005.

¹³⁰ Saken presenteres også på Ettervernside og i VG I 1999.

¹³¹ Prosjekt ettervern ”Gode intensjoner, lite på papiret” - En kartlegging av barneverntjenestens arbeid med ungdom på vei til et selvstendig voksenliv s.

¹³² Prosjekt ettervern ”Gode intensjoner, lite på papiret” - En kartlegging av barneverntjenestens arbeid med ungdom på vei til et selvstendig voksenliv s. 26.

¹³³ Det oppsøksvekkende da barneverntjenesten er forpliktet til å ha denne type oversikt, bla gjennom deres rapportering som skal gjøres til Statistisk sentralbyrå.

Det kan være at enkelte saksbehandlere har dårlige holdninger overfor problemungdommene som er preget av sinne og frustrasjon over deres handlinger.¹³⁴ Det er viktig at disse holdningene endres. For at problembarna skal få den hjelpen de har krav på kan det være en mulighet å begynne med holdningsskapendearbeid. Det innebærer at de som jobber i barnverntjenesten i den enkelte kommune skal få kjennskap til de behov barnevernsbarna har. I den forbindelse bør det innføres et mål om å arbeide for økt bevissthet om behovene til de ungdommene som flytter ut av et liv under omsorg. Med en slik målsetning blir barneverntjenesten pålagt til å gjøre forebyggende arbeid. Det kan føre til at det blir foretatt mer nøkterne vurderinger av hvilken hjelp de enkelte ungdommene trenger. I England har en bydel utenfor London innført en slik målsetning som nevnt ovenfor med gode resultater.¹³⁵

Som sagt tidligere i denne avhandlingen er målet med ettervernsarbeidet i Norge å forberede de eldste barnevernsbarna til det voksne liv. Holdningskapende arbeid som nevnt over kan føre til at flere av de som virkelig trenger hjelp får det. Det kan også være at hele arbeidet med de eldste barnevernsungdommene blir bedre. Tenker da særlig på barneverntjenestens plikt til å opplyse om klageadgangen. En slik holdningsendring kan føre til at flere faktisk opplyser om klageadgangen i de tilfeller barneverntjenesten opphører tiltak. Det vil være positivt med tanke på at mange ungdommer i dag ikke får opplyst om deres klageadgang. Det kan være at problembarna i avhandlingen til Fransson heller ikke fikk opplyst om deres klageadgang. Da har ikke de fått prøvd ut saken sin fullt ut. På bakgrunn av det som er sagt er holdningskapende arbeid viktig både i forhold til å gi ettervern og informere om barnevernsungdommens klageadgang.

Det er tilfeller hvor ungdommen avviser tilbud om ettervern. Det fremgår av filmen ” En verdig start på voksenlivet”¹³⁶ at mange ungdom avslår ettervern fordi de er lei barnevernet. De har ingen positive erfaringer, og ønsker seg derfor bort fra barnevernet når de har mulighet til det. Dette er uheldig for det kan være at disse i utgangspunktet ønsker seg ettervern, men at de dårlige erfaringene hindrer dem i å takke ja til ettervern. Jeg tror at de fleste faktisk ser på ettervern som et gode, men at de negative erfaringen står i veien for oppfølging. For å forhindre dette er en holdningsendring i barneverntjenesten som nevnt nødvendig. Dersom det

¹³⁴ Storø, Jan, 1999c.

¹³⁵ Storø, Jan, 1999c.

¹³⁶ Filmen er laget av Landsforeningen for barnevernsbarn og organisasjonen Voksne for barn, og finansiert av barne- og likestillingsdepartementet. Denne filmen er et av mange tiltak som er utarbeidet for å styrke oppfølgingen av barnevernsbarna mellom 18 – 23 år. Filmen fokuserer på erfaringer som ungdommer selv har, og skal være et verktøy for dialog mellom ungdom, fosterforeldrene og barneverntjenesten

i barneverntjenesten blir arbeidet med økt bevissthet om behovene til de eldste barnevernsungdommene, kan det være at ungdommene får mer positive erfaringer, slik at de takker ja til ettervern da de blir tilbudt det

En annen måte å sikre at all ungdom med behov for ettervern skal få det, er å lovfeste ettervern.¹³⁷ Det innebærer all ungdom over 18 år skal få ettervern. Det vil si at barneverntjenesten er pliktet til å gi ettervern til de eldste barnevernsungdommen. På den måten får alle ungdommene ettervern, også "problemungdommene". Muligheten til å motta oppfølging vil ikke avhenge av økonomien til den enkelte kommune. Det er uenighet om ettervernet bør være lovfestet eller ikke. Foreningen for barnevernsbarn og de fleste av landets Fylkesmenn er noen av de som ønsker et lovfestet ettervern for å forsterke ettervern.¹³⁸ Regjeringen mener at ettervernet ikke bør være lovfestet. Den begrunner det med at det vil være utfordrende å ha et lovfestet ettervern fordi det er mange som ikke opplever det som et gode, samt at det er vanskelig å definere hvilken situasjon som skal utløse rettigheten og hvor omfattende en slik rettighet skal være.¹³⁹

De eldste barnevernsbarna er myndige, og regnes derfor som en person med full selvbestemmelsesrett. Et lovfesta ettervern vil være en innskrenkning i deres selvbestemmelsesrett. Det taler mot at ettervernet bør bli lovfestet.

Det kan være at enkelte ungdom ikke ønsker ettervern. Det å pålegge ungdom ettervern vil være problematisk med tanke på deres selvbestemmelsesrett. Dersom ettervern skal bli lovfestet må bestemmelsen angis på en slik måte at ungdommenes selvbestemmelsesrett blir ivaretatt. På en annen side er det mange ungdom som ønsker å motta ettervern, men ikke får det. En undersøkelse foretatt av NOVA¹⁴⁰ viser at nesten tre av fire barnevernsbarn har mottatt sosialhjelp etter fylte 18 år. Den øvre aldersgrensen for ettervern ble i 1998 hevet til 23 år for å gi barneverntjenesten et større ansvar enn tidligere for barnevernsbarn etter myndighetsalder. Undersøkelsen foretatt av NOVA viser at ungdom i barnevernet fortsatt blir henvist til sosialtjenesten til tross for at barneverntjenesten har et stort ansvar for disse. Ved et lovfesta ettervern er disse ungdommene sikret å få hjelpen de har behov for.

¹³⁷ I Wales og England ble ettervernet i barnevernet lovfestet i 2001. Det vil si at barnevernsmyndigheten i disse landene er forpliktet til å gi de eldste ungdommene et ettervern.

¹³⁸ Barneombudet ønsker også et lovfesta ettervern. Barneombudet har sammen med Landsforeningen for barnevernsbarn gitt 2 konkrete lovforslag til Barn- og likestillingsdepartementet 27.07.2007.

¹³⁹ Artikkel " Godt ettervern sikret i barnevernloven" 22.10 2006 gitt av barne- og likestillingsdepartementet.

¹⁴⁰ Norsk institutt for oppvekst, velferd og aldring.

10. Konklusjon

Konklusjonen er at ungdom mellom 18- 23 år har ettervern etter barnevernloven § 1-3.

Fremstillingen av ettervernsreglene og vurderingen av ettervernsarbeidet viser at ettervernet i barnevernet imidlertid ikke er sterkt nok i dag.

9. Litteraturliste

Forarbeider / Andre offentlige dokumenter

Ot. prp nr. 44 (1991-92) om lov om barneverntjenesten. (barnevernloven)

Ot.prp. nr. 61(1997 - 98) om lov om barneverntjenester. (barnevernloven)

Ot.prp. nr. 64(2004-05).

Inst. O. nr. 80(1991-92).

Rundskriv publisert 01.07. 2003. Ettervernsrundskrivet.

Rundskriv publisert 01.01.1993.

Veiledningsskriv nr. 1 / 2000 heving av aldersgrensen for frivillige tiltak etter fylte 18 år.

Veiledningsskriv nr. 1 /2002 opphør av frivillige hjelpetiltak etter barnevernloven.

Brev fra Fylkesmannen av 11.03.02 til kommunene i Akershus m.fl.

Q -0982, 10. desember 1998, Retningslinjer om hjelpetiltak jf. barnevernloven § 4-4.

Brev 14.05.99 ref. 99 fra BFD til Fylkesmannen i Østfold.

Brev 23.10. 95 ref 419/174/95 fra Akershus fylkeskommune til samtlige barneverntjenester i Akershus.

Brev 06.05.94 ref. fra barne- og familiedepartementet og sosial- og helse departementet til kommunene fra Fylkeskommunene, fylkesmennene og fylkesnemndene.

Brev fra departementet av 28. februar 1996.

Brev av 03.02 ref.00/- ALE fra Fylkesmannen i Oslo og Akershus til barneverntjenestene i Akershus m.fl.

Bøker/ Artikler

Lindboe, Knut. Barnevernsrett 4. utgave Oslo 2003.

Eckhoff, Torstein forvaltningsrett 6. utgave Oslo1999.

Ofstad, Kari og Skar, Randi. Barnevernloven med kommentarer 4.utgave Oslo 2004.

Storø, Jan ”På begge sider av atten”, Oslo 2001a.

Sandberg, Kirstens ”Tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse” 1. utgave Oslo 1999.

Haugli, Trude” Samværsrett i barnevernssaker” 1 utgave Oslo 2003.

Storø, Jan ”Hvor ble det av ettervernet?” 1999b.

Gording Stang, Elisabeth ” Det er barnets sak”, 2007.

Fransson, Elisabeth ”Å ha en historie og skape seg selv”, 2005.

Storø, Jan Prosjekt ettervern” Mye intensjoner, lite på papiret, 2001c.

Fransson, Elisabeth ”Å ha en historie og skape seg selv” Fortellinger om å flytte inn i, bo og flytte ut av barneverninstitusjon, 2005.

Askeland, Bjarte Rettskildelærens utvikling i rettsteoretisk belysning, 2003.

Andreassen Skoghøy, Jens Edvin Rett, politikk og moral, Tyr 1994

Stuevold Lassen, Birger Presentasjon av rettsvitenskapelige arbeider på norsk, Oslo 1993.

Dokument nr. 3:10 (2002-2003) Riksrevisjonen undersøkelse av oppfølging og tilsyn i barnevernet.

Bendiksen, Lena, Fratakelse av foreldreansvar og adopsjon som barnevernstiltak Tromsø 2007

Dommer

Rt1995 s. 447.

Rt1982 s.764.

RG 2000 s. 1425.

LH

Internettadresser

www.ettervern.no